
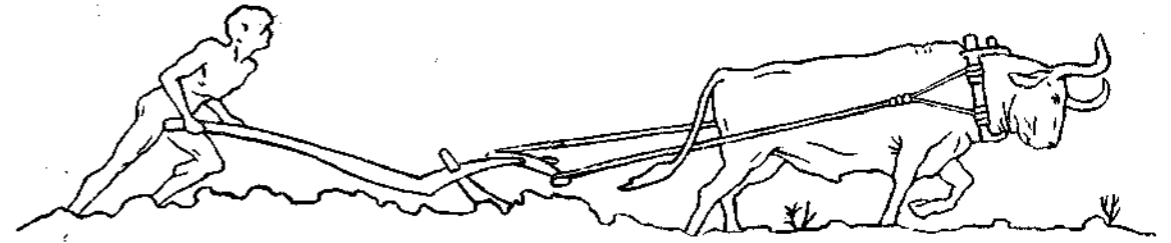

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ * ΑΘΗΝΑΙ * ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1905-
ΜΑΡΤΙΟΣ 1906 * ΤΟΜΟΣ ΙΑ'

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ 4' 15 ΟΚΤΩ-
ΒΡΙΟΥ 1906

ΣΧΟΛΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ

Από τὸν κ. Ἀρβανιτόπουλον μοῦ ἐστάλη προ-
χθὲς ὁ κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τοῦ
ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείου ἐκφωνηθεὶς λό-
γος του. Λόγους ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων ἢ ἐναρ-
κτηρίων μαθημάτων συνήθως ἢ δὲν ἀναγινώ-
σκω ἢ πάντως τροχάδην διέρχομαι, διότι ὅσα
περὶ προγόνων μεγάλων, παραινέσεων διὰ πομ-
πωδῶν φράσεων κτλ. περιλαμβάνουν συνήθως,
πολλάκις, πλειστάκις ἔχω ἀναγνώσει. Ἄλλ' ὁ λό-
γος τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου εἶναι ἐντελῶς διά-
φορος· οὔτε προγόνους ἀναφέρει οὔτε θεωρίας
κτλ. Στρέφεται περὶ ἐν πολὺ «πεζόν» θέμα,
τὴν ἀνάγκην γενικῶς μὲν σχολικῶν συνεργειῶν
ἐν τοῖς σχολείοις μας τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως,
εἰδικῶς δὲ σχολικοῦ ξυλλουργείου ἐν τῷ διδα-
καλείῳ. Ὁ κ. Ἀρβανιτόπουλος βλέπει τὰ πράγ-
ματα, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὀρθότατα: μᾶς λείπει,
ἐντελῶς μᾶς λείπει, βιομηχανία καὶ χειροτεχνία·
ἢ τελευταία, εἰσαγομένη εἰς τὰ σχολεῖα μας, ὄχι
μόνον καὶ ὕλικῶς θὰ προαγάγῃ τὸν τόπον, ἀλλὰ,
τὸ καὶ σπουδαιότερον, θὰ παραγάγῃ ἀνθρώ-
πους μὲ αὐτενέργειαν, μὲ πεποίθησιν εἰς ἑαυ-
τούς. Ἀνάλογα περίπου ἐδημοσίευσεν ἔγωγ τὸν
παρελθόντα χειμῶνα εἰς τὰ «Παναθηναῖα», προ-
κειμένου περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Δομπόλη.

Τότε πρότερον τὴν ἴδρουν ἐν Ἀθήναις με-
γάλης, ἐθνικῆς βιομηχανικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς
Σχολῆς, μετακαλουμένων ἐξ Εὐρώπης εἰδικῶν
διευθυντῶν καὶ ἐργατῶν ἐν ἀρχῇ¹. Οὕτω μόνον
εἶναι δυνατόν ἢ ἐν σπαργάνοις ἐπιπλοποιία,
σιδηρουργία, κομποτεχνουργία κτλ. ν' ἀκμάσῃ
καὶ νὰ παραχθῇ συγχρόνως καὶ ἐδῶ ἢ ἐννοια

¹ Μὲ χαρὰν μου εἶδα, ὅτι τὴν πρότασίν μου ἐκείνην
ἐπραγματοποίησεν ἤδη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ ἰδρυομένη
τώρα Σαλβάγιος ἐπαγγελματικὴ σχολή.

τοῦ ἑνθμοῦ ἐν τοῖς ἐπίπλοις, τοῦ γούστου κτλ.,
τὰ ὁποῖα παντελῶς σχεδὸν μᾶς λείπουν. Συγ-
χρόνως ὕλικῶς θὰ ὠφελεῖτο τὸ ἔθνος τὰ μέγι-
στα, ἀφοῦ τώρα, τὰ πάντα σχεδόν, ἀνευ ὑπερ-
βολῆς, κομίζομεν ἔξωθεν καὶ, ἐννοεῖται, τ' ἀκρι-
βοπληρώνομεν. Βαθμηδὸν δὲ καὶ κέντρον ἐξ-
αγωγῆς εἰς τὴν Τουρκίαν, Αἴγυπτον κτλ. ἠδύνατο
νὰ σχηματισθῇ ἐδῶ. Πλὴν τῆς σχολῆς ταύτης
ἠδύναντο καὶ ἄλλαι τινὲς νὰ ἰδρυθῶν εἰς κα-
τάλληλα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος, π.χ. εἰς τὴν Δ.
Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπου ἀφθονοῦν τὰ δάση, ἠδύ-
νατο ν' ἀκμάσῃ βαθμηδὸν ἢ ξυλλουργία, ἢ πυ-
ρρειοποιεῖα κτλ.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ σχολικὰ συνεργ-
εῖα. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὸν ἕτερον κλάδον τῆς
καθόλου ἐρασιτεχνικῆς βιομηχανίας. Ὁ ἄλλος
εἶναι ἢ κατ' οἶκον χειροτεχνία. Σκοπὸς τῆς τε
ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῷ οἴκῳ βιομηχανίας ταύ-
της δὲν εἶναι τόσοσ ἢ ὕλικὴ ὠφέλεια (ἂν καὶ
δὲν εἶναι καὶ αὕτη εὐκαταφρόνητος διὰ τὸν πε-
νόμενον μάλιστα λαόν μας), οὔτε τόσοσ ὁ εὐμα-
ρέστερος βίος (ἂν καὶ αὐτὸς συντελεῖ εἰς τὸν
καθόλου ἀνθρωπισμόν), ὅσον εἶναι ἢ προπα-
ρασκευὴ ἐργατῶν καὶ ἀνθρώπων καθόλου διὰ
τὴν μεγάλην ἐπαγγελματικὴν βιομηχανίαν, καὶ,
ἀκόμη περισσότερο, ἢ παραγωγή ἀνθρώπων
«self-made», ἐχόντων πεποίθησιν εἰς ἑαυτούς
καὶ αὐτενέργειαν, καὶ μὴ φυτοζωούντων ἐκ πε-
νιχοῦ μισθορίου ἢ ἄλλως πως.—Ἐπιδοκιμάζω
ἄφ' ἑτέρου πληρέστατα καὶ τὸ ὅτι ὁ κ. Ἀρβανι-
τόπουλος τονίζει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προβαίνωμεν
εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, παραμελοῦντες τὸ πνεῦμα
χαρῶν τῆς ὕλης. Ἀκούονται τὰ τελευταῖα ταῦτα
ἐπιτοσαῦτα παράπονα κατὰ τῶν «θεωρητικῶν
σπουδῶν», ὡς καταστρεφουσῶν τὸ ἔθνος καὶ

μονονοχί ζητείται τὸ κλείσιμον ὄλων τῶν σχολείων καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἵνα σωθῆ ἡ φυλή. Αὐτὰ εἶναι ἴδια ἐπιπολαίου χαρακτήρος καὶ ὄχι ἀνθρώπων ὠρίμως σκεπτομένων. Αἱ θεωρητικαὶ σπουδαὶ οὐδέποτε ἔβλαψαν, αἱ καλῶς ἐννοούμεναι θεωρητικαὶ σπουδαί, τοῦναντίον ὀδηγοῦν καὶ προάγουν τὴν βιομηχανίαν. Μᾶς ἔβλαψαν πρῶτον μὲν ἡ ἡμιμάθεια, δηλ. ἡ μὴ βαθεῖα θεωρητικὴ σπουδὴ, καί, κυριώτερον, ὅπερ ὅμως εἶναι ἐν μέρει συνέπεια τῆς εὐκολίας τῶν ἐξετάσεων καὶ πτυχίων, ἡ ὑπερπαραγωγή «ἐπιστημόνων», δηλ. ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πασσαλειφθέντες κάπως θεωρητικῶς, ἀξιοῦν νὰ ζήσουν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ταμείου, οὐ μόνον μὴ ἐργαζόμενοι πρακτικῶς, ἀλλὰ καὶ περιφρονοῦντες τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐργασίαν. Ὁ ἔχων «δίπλωμα Πανεπιστημίου» ἐν Ἑλλάδι νομίζει πολλάκις, ὅτι ἀνήκει εἰς σφαῖραν ἄλλην ἀνθρώπων ἐκλεκτῆν, εἰς ἄλλον πλανήτην, ἐξ οὗ περιφρονητικῶς βλέπει πρὸς τὰ κάτω τοὺς ἐργοντας βιομηχάνους, ἐμπόρους κτλ. Ἡ περιφρόνησις αὕτη πρὸς τὰ ἔξ ἴσου ἐνίμα βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα εἶναι ἡ κυριώτερά μας νόσος· εἰς ἕκαστον ἔθνος πρέπει, καθὼς εἰς ἕκαστον ὄργανισμὸν, νὰ ὑπάρχῃ ἀναλογία μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάσεων. Χρειαζέται κεφαλὴν τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κοιλίαν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στήθος, καὶ ἂν ἐν ἔξ αὐτῶν ὑπερανξηθῆ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων μελῶν, νοσεῖ ὁ ὄργανισμός. Τοῦτο συμβαίνει παρ' ἡμῶν· χρειαζόμεθα βεβαίως καὶ ἐπιστήμονας καὶ πανεπιστήμιον καὶ γυμνάσια· ἀλλὰ χρειαζόμεθα ἔξ ἴσου καὶ βιομηχανικὰς καὶ τεχνικὰς καὶ ἐμποροναυτικὰς κτλ. σχολὰς· χρειαζόμεθα καὶ ἐπιστήμονας καὶ πτυχιούχους, ἀνθρώπους θεωρητικούς, ἀλλ' ὀλιγωτέρους, τὸ τρίτον ἴσως μόνον τῶν νῦν ὑπαρχόντων, καὶ ἀληθῶς θεωρητικούς ἀνθρώπους, προάγοντας τὰ γράμματα χρειαζόμεθα λοιπὸν ἐλάττωσιν ποσοῦ καὶ καλυτέρευσιν — ὦ, πολλὴν καλυτέρευσιν! — τοῦ ποιοῦ. Τοῦτο θὰ κατορθοῦτο δι' αὐστηρότητος καὶ πολλῶν ἐξετάσεων· εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐνιαυσίων ἐπι. ἐν αὐτῷ, κτλ. Οὕτω, ἐλαττωμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιστημόνων, θ' ἀνέκτων οὗτοι, κατὰ τὸν γενικὸν νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, καὶ ἔξωτερικὴν ἀξίαν μεγαλυτέραν καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ βελτιωθῆ ἡ νῦν γλίσχρος ἀμοιβὴ τῶν ἐκ μέρους τῆς πολιτείας, πρὸς ὄφελος αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως· διότι δὲν δύναται βεβαίως σήμερον ἡ πολιτεία ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου

π.χ. τὸν λαμβάνοντα μηνιαίως 350-450 (μετὰ δεκαετίαν ὄλην) χαρτίνας δραχμὰς, νὰ εἶναι ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ὕψος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συναδέλφου του, με ὄλην τὴν καλὴν του θέλησιν. Χρειαζόνται βιβλία, ἀνσεις ἐξ ἄλλων βιοποριστικῶν ἔργων, συχνὰ ἐκπαιδευτικὰ ταξείδια εἰς τὸ ἔξωτερικὸν κτλ. κτλ.

Πάλιν ὅμως ἀπεμακρύνθημεν τοῦ λόγου τοῦ κ' Ἀρβανιτοπούλου. Τὸ σύστημα τῆς χειροτεχνίας ἐν τῷ οἴκῳ ἀνθεῖ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Hausfleiss*¹, ἐν Δανίᾳ, ἐτι πλέον δὲ (ἔνεκα τῶν μακροτάτων χειμερινῶν νυκτῶν) ἐν Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Slöjd*²· ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ ἐν ἔτει 1903 εἰς μίαν ἐκθεσὶν οἰκιακῆς χειροτεχνίας (*Slöjd-utställning*) ἐν Helsingborg τῆς Σουηδίας· ὁκεανὸς ὅλος προΐόντων ξυλουργίας, πλεκτικῆς, ὑφαντουργίας, σιδηρουργίας κτλ., ὅλα ἔργα τῶν ἀεικινήτων σουηδικῶν χειρῶν· ἡμεῖς, ἐσκέφθημεν τότε, ἐν Ἑλλάδι, ἠδυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἐκθεσὶν πολιτικῶν συζητήσεων, ἂν διὰ φωνογράφων (πόσοι ἄρα γε θὰ μας ἐχρειαζόντο;) ἀπεικονοῦμεν ὅλας τὰς ἐν τοῖς φθοροποιοῖς καφεναίσις μας γινόμενας πολιτικὰς συζητήσεις καὶ τ' ἀεροκοπανίσματα.

Διὰ τοῦτο ἐγὼ θὰ προέτεινα διὰ τὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ τὸ σύστημα τῶν προτύπων χειροτεχνικῶν ἐσπερίδων (*Slöjd-afteener*), εἰς τὰς ὁποίας οὐδεὶς νὰ γίνεται δεκτός, ἂν δὲν ἔχη ἀνά χεῖρας ἐργασίαν τινά, καὶ ὅπου ὁ διδάσκαλος (ἢ ὁ ἱερεὺς, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν) ν' ἀναπτύσῃ διάφορα πρακτικὰ θέματα, καὶ αὐτὸς συνάμα κρατῶν ἐργασίαν τινά, χάριν τοῦ παραδείγματος. Τοιαῦται ἐσπερίδες εἶναι ἐν χρήσει ἰδίως εἰς τὰ νορβηγικὰ πρεσβυτέρια (*Praestegaad*). Ἄλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ σύστημα τῶν παντοειδῶν διαλέσεων, μαθητῶν, διδασκάλων, καθηγητῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν τόσον διψῶντα διὰ τοιαύτας (ὄχι ἐννοεῖται: «λόγους») λαὸν μας, θεωρῶ σωτήριον καὶ δι' αὐτὸν καὶ δι' ὄλους ἐν γένει· εἶναι αὐταί, ὅτι ἡ τεχνικὴ ἀρθρῶσις διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν μου ἐνεκαίνισα εὐθύς ἀπὸ πέφυον ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὅτε διωρίσθη, τὸ σύστημα τοῦτο τῶν μαθηματικῶν διαλέσεων ἐπὶ παντοίων θεμάτων ὑψηλῶν τε καὶ ταπεινῶν πρὸς τελειότεραν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν μου καὶ παντὸς βουλομένου, κ' ἐρέτος δὲ θὰ ἐξακολουθήσω ἀκόμη ποικιλωτέρων.

¹ Ὅταν ὄλοι ἐννοήσωμεν, κατανοήσωμεν κατὰ

² Δηλ. γερμανιστὶ Hausfleiss· ἡμεῖς εἰμποροῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν συντόμως οἰκοτεχνίαν.

βάθος, τί εἶναι ἐκπαίδευσις, τίνα ἐκπαίδευσιν χρειαζόμεθα ἔδῳ, καὶ ὅταν *θελήσωμεν*, ἀνοίγοντες διάπλατα τοὺς ὀφθαλμούς, νὰ δεχθῶμεν τὸ εἰς τοὺς ἄλλους προσηγμένους λαοὺς φῶς (ὅπως βλέπομεν, ὅτι κάμνουν οἱ Ἰάπωνες),

τότε θὰ σωθῶμεν. Ἄλλως θ' ἀποκινεζωθῶμεν, ἀπομονοῦμενοι. Τὴν μελέτην τοῦ λόγου τοῦ κ' Ἀρβανιτοπούλου, ἥτις μοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γράψω συντόμως τ' ἀνωτέρω, συνιστῶ εἰς πάντας

Συκία Κορινθίας ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ
1 Σεπτ. 05. καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΛΥΟΜΕΝΟΣ

To Honorable Mrs Bruce

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

[Χαράδρα τοῦ Ἰνδικοῦ Κανκάσου. Ὁ Προμηθεὺς προσηλωμένος εἰς τὴν πέτραν, καὶ παρὰ τοὺς πόδας του ἡ Πάνθηα καὶ ἡ Ἴώ. Τρεῖς Ἑρινύες ἔρχονται πρὸς τὸν Προμηθεῖα καὶ ἔπειτα ἐν χορῷ καλοῦν καὶ ἄλλας Νύκτας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πράξεως ἀρχίζει ἡ ἀνατολή.]

ΧΟΡΟΣ ΕΡΙΝΥΩΝ

Ἄπ' τὰ πέρατα τῆς γῆς,
ἀπ' τὰ πέρατα τῆς γῆς
ὁποῦ τάφο ἔχει ἡ νύχτα
καὶ γεννιέται ἡ αὐγή,
ἐλάτε, ἐλάτε, ἐλάτε!

Σεῖς, ποῦ σείετε τὰ βουνὰ
μὲ τοῦ γέλιου τὴν κραυγὴν,
ὅαν γκρεμίζονται καὶ πέφτουν
καὶ οὐρλιάζουν πολιτεῖες:
καὶ σεῖς ὅπου στοῦ πελάγου
περπατεῖτε τὰ νερὰ
δίχως νάχετε φτερά,
κι' ἀπ' τὸ δρόμο ποῦ ἐπήραν
τὸ Νανάγιο κ' ἡ Πείνα,
δὲν ξεφεύγετε ποτέ,
κι' ὅπου βούλιαξε καρὰβι
καὶ δὲν ἔχοννε ψωμί,
κάθεστε καὶ φλωαρεῖτε
κι' ὄλο εἴσαστε χαρά,
ἐλάτε, ἐλάτε, ἐλάτε!

Παρατεῖστε τὸ κρεββάτι

ποῦ ἐστρώσατ' ἀποκάτω
σ' ἓνα ἔθνος πεδαμένο,
κ' εἶνε κόκκινο καὶ κρόο.
Παρατεῖστε καὶ τὸ μῖσος,
ὅπως κάτω ἀπὸ τῆ σιάχτη
τῆ φωτιᾶ τὴν παραιτοῦνε,
κι' ἀναδίνει νέες φλόγες.
Μοναχὰ σκαλίσειέ το
σὰ γυρίσετε σὲ λίγο,
καὶ οἱ φλόγες ποῦ θὰ βγάλῃ
θάνε πεδὸ αἱματωμένες.
Τοῦ ἐγὼ τὴν καταφρόνια
παρατεῖστε νὰ ριζώσῃ
μεσ' τὰ πνεύματα τὰ νέα:
τὰ μαγεύουν οἱ αἰσθήσεις
κ' εἶνε ὕλες τῆς φωτιᾶς,
ποῦ ἀκόμ' ἡ Συφορὰ
δὲν τῆς ἔχει ἀναμμένες.
Παρατεῖστε καὶ τοῦ Ἄδη
τὰ μυστήρια στῆ μέση,
μισοάψαλτα νὰ μείνουν
σιὸν τρελλὸν ὄνειροπόλο:
ἀπὸ φόβο εἶν' αὐτὸς
πεῖδ σκληρὸς παρ' ὅ,τι σεῖς
μπορεῖ νᾶστε ἀπὸ μῖσος.
Ἐλάτε, ἐλάτε, ἐλάτε!

Τὴν φαρδεῖά τοῦ Ἄδη πόρτα
τὴν περνοῦμε ὅαν ἀτμός

καὶ ἀπλόνομ' ἓνα βάρος
στῆς ἀτμόσφαιρας τ' ἀγέρι,
μ' ἂν δὲν ἔρθετε καὶ σείς,
πᾶν' οἱ κόποι μας χαμένοι.

ΙΩ.

Φτεροῦγες νὰ βροντοῦν ἀκούω, ἀδελφὴ μου.

ΠΑΝΘΕΙΑ

Ἄκουν τὸν ἦχο τὰ βροννά, τὰ στέρεα, τριγύρω,
κ' ἀνατριχιάζουνε κ' αὐτά, ὅπως τ' ἀγέρι
[τρέμει.
Οἱ ἦσκιοι τοὺς μαυρότερο τὸν κανονε τὸν
[χῶρο,
ποῦ κλειέται στῆς φτεροῦγες μου, κ' ἀπὸ τὴν
[ἴδια νύχτα.

ΠΡΩΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Γοργή σὰν ἄρμα φτερωτὸ
ἐπάνω στοῦ ἀνέμου
τῆς θύελλες τριγύρισε
παντοῦ ἢ πρόσκλησής σας.
Μᾶς πῆρε ἀπ' τοῦ πολέμου
τὰ κόκκινα τὰ βάραντρα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΡΙΝΥΣ

Ἀπὸ μεγάλες πόλεις
ποῦ τῆς ρημάζει ἡ πείνα.

ΤΡΙΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Μέσ' ἀπὸ κάποια βογγητὰ
ποῦ τὰ μισοακούγαμε,
καὶ μέσ' ἀπὸ 'να αἷμα
ποῦ δὲν τὸ δοκιμάσαμε.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Συνέδρια βασιλικὰ
ἀλύγιστα καὶ κρύα,

ποῦ ἀγοράζεις καὶ πουλεῖς
τὸ αἷμα μὲ χρυσάφι.

ΠΕΜΠΤΗ ΕΡΙΝΥΣ

Ἄπ τὸ καμίνι μέσα
ποῦ πύρωσε κ' εἰν' ἄσπρο
καὶ ὄπου —

ΕΡΙΝΥΣ

Μὴ μιλῆσης:
μὴν ψιθυρίζης: ξέρω
εἰ θέλετε νὰ πῆτε.
Μ' ἂν τόχη καὶ μιλῆσετε,
μποροῦσε νὰ ραγίσῃ
τὸ φίλτρον ὄπου, δὲν μπορεῖ,
στὸ τέλος θὰ λυγίσῃ
ἐπιτόπιον τὸν Ἀήτητο,
τὸν ἀόστηρό στὴ σκέψι,
αὐτὸν ὄπου τοῦ Ἄδη
τὴν βαδνιάτη δύναμι
τὴν ἀψηφεῖ ἀκόμη.

ΕΡΙΝΥΣ

Ξέσπισέ τονε, τὸν πέπλο.

ΑΛΛΗ ΕΡΙΝΥΣ

Ἐοκίστηκε.

ΧΟΡΟΣ

Καὶ τῆς ἀνγῆς τὰ κάτωχρα τ'
ἀστέρια
μὰ σφοδρὰ πολὺ σκληρὴ κ' ἀφόρητη φω-
[τίζον.

Τιὰν μεγαλοδύναμε, λιγοθυμεῖς; μαζὶ σου
ἐμεῖς ξεκαρδιζόμεστε.

SHELLEY

[Ἀπόσπασμα. Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ
ὕπὸ ΚΙΜΩΝΟΣ ΠΡΙΝΑΡΗ]

Ο ΓΕΡΟ-ΛΟΥΡΗΣ

— Λοιπόν, καλὸ καθησιὸ σήμερα!

— Στὸ καλὸ παιδιὰ! Τυχεροί..

— Γειά σου, γέρο Λουρῆ!

Ὁ Λοπέτσος ἔσπρωξε τὴ βάρκα καὶ σηκώ-
θηκε. Ὁ Κουλάς βύθισε τὰ κουπιὰ στὴ θά-
λασσα. Ἡ βάρκα προχώρησε. Τὰ κουπιὰ φά-
νηκαν νὰ βγαίνουν στάζοντας νερὰ σὰ νὰ
θελαν νὰ πάρουν ἀναπνοή, καὶ πάλι βυθίσθη-
καν γιὰ νὰ ξαναβγουν πῶς πέρα.

Σήμερα ὁ γέρο Λουρῆς θὰ εἶχε καθησιὸ,
καθὼς εἶπαν οἱ ψαράδες, καὶ σ' αὐτὸ τὸν ἀνάγ-
καζε μιὰ αἰτία, ἢ καλλίτερα πολλές αἰτίες. Ἡ
πρώτη καὶ ἐκείνη ποῦ ἔκρυβε μὲ τῆς φτεροῦ-
γες τῆς ἄλλης, ἦταν ἓνα ὄνειρο τῆς γρηᾶς
Λουρῆ! Ἡ γρηᾶ Λουρῆ εἶχε ἰδῆ ὄνειρο καὶ
ὄνειρο, καθὼς ἔλεγε, σκοτεινὸ, ποῦ, πάλι κατὰ
τὰ λόγια τῆς, αὐτὰ τὰ ὄνειρα εἶνε ἀπὸ κείνα
ποῦ βγαίνουν, δὲν εἶνε παιχνίδια τῆς φαντα-
σίας!

Τὸ εἶπε στὸν ἄνδρα τῆς τὸ πρῶτ' καὶ τὸν
συμβούλευσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ ψάρεμα μὲ τὸν
δυναμίτη, ποῦ εἶχαν ἀρχίσει αὐτὸς καὶ μερι-
κοὶ ἄλλοι ψαράδες ἀπὸ κάμποσο καιρὸ. Ὁ
γέρο Λουρῆς ἔτυχε νὰ ἔχη δῆ καὶ αὐτὸς ὄνειρο,
ὄχι σκοτεινὸ, ἀλλὰ πολὺ μάλιστα ζωηρὸ, ποῦ
τὸν ἔκανε νὰ σηκωθῇ μὲ ξεραμένο τὸ λαρύγγι
καὶ μὲ ὄρεξι γιὰ καθησιὸ! Αὐτὸ ἦταν ἡ ἄλ-
λες αἰτίες, ἢ κρυμμένες! Γιὰ τοῦτο, ἐνῶ ἡ γυ-
ναῖκα του, ποῦ τοῦ ἔλεγε ὅτι μέσα στὸ σκο-
τάδι τοῦ ὄνειρου μιὰ λέξι σὰ δυναμίτης ἔτρεχε
ζωηρῆ, δὲν ἐννοοῦσε ὅμως καὶ νὰ μὴν πάη στὸ
ψάρεμα τὸ ἀληθινὸ, τὸ ἦσυχον, αὐτὸς, ἀφοῦ
πρῶτα μὲ τρόπο τῆς ἐξεθείασε τὰ ὄνειρά τῆς
καὶ τῆς εἶπε ὅτι εἶνε σωστὲς μαντεῖες, προ-
φητεῖες, ποῦ τύφλα νάχουν οἱ προφῆτες, τῆς λέ-
γει ὅτι, ἐπειδὴ φοβάται μὴν τοῦ βγῆ σὲ κακὸ
τὸ ὄνειρο, δὲν θὰ βάλῃ τὸ πόδι του στὴ βάρκα
σήμερα!

Ἡ γυναῖκα του βρέθηκε πιασμένη καὶ εὐ-
χαριστημένη! Ἄν δὲν ἦταν τὸ ὄνειρο, ἀλοί-
μονο στὸν γέρο Λουρῆ, ποῦ τόλμησε νὰ καθήσῃ
καὶ νὰ μὴν πάη στὴ δουλειά!

Ἡ βάρκα μὲ τοὺς δυὸ ψαράδες ἐμίκραινε
ὅσο πῆγαινε, ἕως ὅτου κρύφθηκε πίσω ἀπὸ ἓνα
νησάκι βραχῶδες, πέρα μακρὰ ἀπ' τὸν κολπί-
σκο. Ὁ γέρο Λουρῆς σιεκότανε τῶρα κινδύνου-
τας τὴ βάρκα του, ποῦ κινιότανε σὰ δεμένο
ζῶο, ποῦ τραβιέται νὰ ἀπαλαχθῇ ἀπ' τὸ
σχοινί, ποῦ τὸ ἔχουν δεμένο. Σὰ νὰ λυπότανε

ποῦ θὰ ἄφινε μιὰ μέρα νὰ πάη χαμένη. Εἶχε
συνηθίσει κάμποσο καιρὸ στὴ δουλειὰ τὴν τα-
κτικὴ ἀπ' τὴν ἡμέρα ποῦ ἀγρίεψε ἡ γρηᾶ του
καὶ τὸν φοβέρισε, ὄχι μόνον νὰ τοῦ φύγῃ, ἀλλὰ
καὶ νὰ τὸν δείρῃ, ἂν ξαναπατήσῃ στὸ κρασο-
πουλεῖο! Καὶ τῶρα, ὅσο προχωροῦσε ὁ ἥλιος,
τοῦ φαινότανε νὰ ἔκανε ἁμαρτία καὶ ἡ ἁμαρτία
νὰ μεγαλώνε δλοένα!

— Ἐ! ἂς ξεσκάσω λίγο καὶ ἀπὸ αἶθριο θὰ
ἀρχίσω γιὰ καλὰ! Ἐπειτα, αὐτὸ τὸ διαβο-
λόνερο μὲ τρομάζει λίγο, καὶ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ
κακὸ μακρὰ ἀπ' τὴ θάλασσα σήμερα!..

Ἐπίστευε τὰ ὄνειρα ὄχι πολὺ, σχεδὸν δὲν
τὰ πίστευε, καὶ ἂν τοὺς ἔδινε τῶρα ἓνα βάρ-
ρος, καθὼς μιλοῦσε μόνος του, τὸ ἔκανε ἔτσι,
πάνω πάνω, νὰ γελάσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του.
Ἦταν ἀληθινὸς κατεργαράκος αὐτὸς ὁ γέρο
Λουρῆς: ὄλους τοὺς γελοῦσε καὶ τὸν ἑαυτὸ του
ἀκόμα! Ἡ θάλασσα κινιόταν λίγο. Ἐνα πανὶ
ἔκανε γύρους μακρὰ, ἔπειτα προχώρησε στὸ
νησάκι.

Ἐκανε νὰ φύγῃ, ὅταν ἓνας κρότος ἀκού-
σθηκε νὰ ἔρχεται ἀπὸ μακρὰ.

Τὸ πανὶ πλησίασε στὸ νησάκι καὶ κρύ-
φθηκε.

Εἶχε βραδύνασι πιά ὅταν ὁ γέρο Λουρῆς
κίνησε νὰ βγῆ ἀπ' τὴν ταβέρνα τοῦ Πατριάκα.
Ἡ ταβέρνα εἶχε γεμίσει ἀπὸ ναυτικούς, ποῦ
φώναζαν, φιλονεικοῦσαν καὶ χτυποῦσαν πάνω
στὰ τραπέζια τῆς γροθιῆς των σὰν νὰ σφράγι-
ζαν τὰ λόγια τους. Τὰ ποτήρια χοροπηδοῦ-
σαν καὶ τὸ κρασί χυνότανε στὸ τραπέζι καὶ οἱ
ναυτικοὶ ἔπαιναν λίγο γιὰ νὰ δώσουν ἄλλοι
δρόμο στὸ κρασί τὸ χυμένο, ποῦ κατέβαινε σὰ
φείδι ζητώντας δρόμο νὰ φύγῃ.

Ὁ γέρο Λουρῆς καθὼς ἔκανε νὰ σηκωθῇ,
εἶδε ὅτι ἡ καρέκλα τὸν ἔσερνε, τὸν κρατοῦσε.
Εἶχε ζαλισθῇ! Ὅσο θαμπὸς νὰ ἦταν ὁ νοῦς
τοῦ γέρο Λουρῆ ἀπ' τὸ κρασί, ἔβλεπε καὶ ἀκου-
γε καλὰ. Ἀλλὰ ὁ γέρο Λουρῆς εἶχε καὶ ἓνα
κακὸ. Ὅταν ἔπινε, δὲν κρατοῦσαν τὰ πόδια
του! Τῶρα τὸ ἀπέδωκε στὸν πολὺ καιρὸ ποῦ
εἶχε νὰ πιῇ! Σηκώθηκε μὲ δυσκολία, καὶ ἀφοῦ
πλήρωσε, βγῆκε ἔξω βάζοντας σημάδι ἓνα φύλλο
τῆς πόρτας, γιὰ νὰ μὴ παραστρατήσῃ καὶ ἔχων-
τας τὸ σῶμα ἴσιο σὰν ξεραμένο!

Ἐνας φόβος τὸν πείραζε στὸν δρόμο. Ἡ
γρηᾶ του! Ὅταν τὸν ἔβλεπε, θὰ εἶχε ἱστορίες

και ιστορίες! Με τον θαμπό νου του, που του φαινόταν βαρύ και έτσι βάραινε όλο του το κεφάλι, σκεπτότανε τί να βρή για να τα μπαλώσει, καθώς έλεγε. Δεν πίστευε πως θα μεθύσει. Στο διάβολο οι φίλοι!.. Κρίμα στα λεπτά!

— Βάρδα!

“Ένα γαϊδουράκι φορτωμένο ξεχότανε γρήγορα. Έκανε να ανέβη στο πεζοδρόμιο, αλλά το πόδι του πάτησε στην άκρη και ο γέρο Λουρής κολύμπησε στη σκόνη. Σηκώθηκε βρίζοντας τον γαϊδουρολάτη και το γαϊδουράκι του, που μόλις διακρίνονταν στα σκοτεινά. Κόντευε να στραγκουλίσει το πόδι του! “Όλα τα κακά μαζεμένα ξεχόνταν!

— “Ε, γέρο Λουρή, μιὰ φωνή γυναικεία του είπε κοντά του. Τήν ώρα εκείνη ο γέρο Λουρής κλονιζόταν, αλλά ο γέρο Λουρής ήταν κατεργάρας! Γνώρισε μιὰ γειτόνισσά του.

— Σὺ εἶσαι, Βαγγέλω!.. “Α! Χρυσούλα ήθελα να πῶ!.. Μὰ ῥωτᾶς τί κόντευε να πάθω;.. Παρὰ λίγο ἕνα ἄμαξι να μου κόψη πέρα και πέρα το πόδι! Μὰ δὲν ξέρω το ἄλογο θὰ με βάρεσε, γιατί ἔχω πόνους και πόνους!.. “Ωχ!..

“Ο γέρο Λουρής κούτσαινε. Του φάνηκε να αίσθάνεται και πόνο ‘στο πόδι!

— Να βάλεις κρεμύδι!..

“Ο γέρο Λουρής κούτσαινε περισσότερο.

— Δὲν πιστεύω να ἔπαθε τίποτε; ἠρώτησε.

— Μπα! “Αν ήταν, οὔτε να τὰκουμπήσεις θὰ μπορούσες!

“Η γυναίκα σκέφθηκε αὐτὸ που εἶπε και βρέθηκε σύμφωνη. Αλλά σὲ λίγο τῆς φάνηκαν ἄλλοκοτα τὰ κινήματα του γέρο Λουρῆ και τὰ λόγια του. Τὸν εἶδε ξεαφνα ὄχι να κουτσαίνει ἄλλα να πέρνει δρόμο, να τρέχει για να προφθάσει τὴν ἰσοροπία, που του ἔφευγε. “Επειτα ο γέρο Λουρής ἔκανε λάθος και εἶπε μιὰ κουβέντα δυὸ φορές.

— Μωρὲ εἶνε μεθυσμένος ο παληόγερος! Κῦτταξέ τον!

Και μολαταῦτα τὸν χαιρέτησε καλά πολὺ.

— Καλὴ νύχτα, γέρο Λουρῆ!

— Στὸ καλὸ!

Καθὼς περνοῦσε ἀπ’ τὴ σκάλα που ξεφόρτωναν ξύλα, στάθηκε κυτᾶζοντας ἕνα μεγάλο ἱστιοφόρο.

Πῶς ήθελε να εἶχε και αὐτὸς ἕνα τέτοιο μεγάλο καράβι! “Αν ἔγνώριζε δι τὰ του πέση το λαχείο, να ἔβλεπε δηλαδὴ τὸν ἀριθμὸ στὸν ὕπνο του, θὰ το ἀγόραζε, και τότε!.. “Ανὶ γέρο Λουρῆ θὰ τὸν φώναζαν Καπετὰν Λουρῆ!

Και ο γέρο Λουρῆς βρέθηκε καπετάνιος με παιδιὰ διαλεχτὰ σ’ ἕνα καράβι μεγάλο. Τὰ κύματα σηκώνονταν ἄγρια, τὸ καράβι πεταγόταν ψηλὰ και τὰ παιδιὰ ἀνέβαιναν σὰν μαϊμούδες στὰ κατάρτια!..

“Ένα χτύπημα μικρὸ τῆς θάλασσας τὸν ἔκανε να ἀφίση καράβι, παιδιὰ, τρικυμία να σβύσουν στὸν ἀέρα. Μιὰ βάρια εἶχε πλησιάσει. “Ακουσε φωνὴ γνωστή. “Ο Λοπέτσος!

— Τὴν ἔπαθες, γέρο Λουρῆ σήμερα! Ψάρια! Ψάρια! Δὲν ἔχεις ἰδέα πόσα! Πρώτη φορά εἶδα!..

“Ο γέρο Λουρῆς προχώρησε για τὸ σπίτι του. Αἰσθάνονταν χαρὰ που βρήκαν, που πέτυχαν στὸ ψάρεμα. Εἶχε βρῆ μιὰ ἀφορμὴ! “Ο γέρο Λουρῆς ήταν κατεργαράκος τρομερός!

“Η γρηά του ήταν στὴν πόρτα και τὸν περίμενε. Τὴν εἶδε σὰν ἕνα μπόγο βούχα να κάθεται μαζεμένη στὸ σκαλοπάτι.

“Ορθώθηκε ὅταν τὸν εἶδε. “Ο γέρο Λουρῆς ἔχασε τὴν ἰσοροπία και δὲν τὴν βρήκε παρὰ ἀφοῦ πάλεψε με τὸν ἀέρα μιὰ στιγμὴ. “Η γρηά του χτυποῦσε τὰ χέρια της.

— “Ο ἀναθεμά τον! Κῦτταξε χάλια!.. Μωρὲ στρίγγλε, τί χάλια εἶνε αὐτὰ;

Στὰ τελευταῖα λόγια ἡ γρηά ἔπαυσε να χτυπᾶ τὰ χέρια της ἔπάνω της, και ἔτοιμάσθηκε τὰ χτυπήσει στὴς μασέλες του γέρο Λουρῆ. Αὐτὸς στηλώθηκε σὰν τὸν Δία, ὅταν ἔρριχνε κεραυνό. “Η γῆ ἔφευγε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, καθὼς κάτω ἀπ’ ἐκεῖνον τὰ σύννεφα.

— Κάτω τὰ χέρια, παληόγερα! που να πᾶρη ο διάβολος τὰ ὄνειρά σου και σένα ἀκόμη μαζί!

“Εδὼ ο γέρο Λουρῆς ἔκανε μιὰ κίνηση, που κάνουν τὰ ἄλογα ὅταν δὲν θέλουν να προχωρήσουν. Τὸ κρασι σὰ νοικοκύρης τὸν εἶχε τραβήξει στὰ ἔμπροσ και αὐτὸς κρατήθηκε.

— Μωρῆ, γέμισαν κάτω ἀπὸ ψάρια, τὸ ξέρεις; Δὲν πᾶς να δῆς τί χελασμός κόσμον γίνεται; Για πῆγαινε ντὲ να ἰδῆς, για πῆγαινε!.. Λέει ἡπια!.. Δὲ ῥωτᾶ πρώτα πρώτα, μπορούσα να μὴν πῶ, που θὰ ἔσκαζα!

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν ΒΟΥΤΥΡΑΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Αφότου ο Νικόλαος Ἀλεμάννος, βιβλιοθηκάριος του Βατικανού, ἀνεκάλυψε κατὰ τὰς ἀρχὰς του 17ου αἰῶνος τὰ Ἀνέκδοτα του Προκοπίου, εἶναι ζήτημα κάπως λεπτὸν και φαινομενικῶς τοῦλάχιστον τολμηρὸν, να δώση κανεὶς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας. Πρὸ τῆς περιφήμου αὐτῆς ἀνακαλύψεως, ὀλίγα μόνον, γενικῶς, ἦσαν γνωστὰ περὶ αὐτῆς: αἱ μαρτυρίαι ἐδῶ κ’ ἐκεῖ τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἀνέφεραν ὅτι ἡ Θεοδώρα πολὺ ἐπέδρασε ἐπὶ του Ἰουστινιανου, ὅτι εἰς μιὰν κρίσιμον στιγμὴν ἔδειξε ἀξιοθαύμαστον θάρρος, ὅτι ἔλαβε μέρος ἐνεργόν, και ἐνίστε κατὰ τρόπον ἀξιόμηπτον, εἰς τὰς αὐλικὰς ραδιοργίας και τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας τῆς ἐποχῆς, τέλος ὅτι εἰς τὰς σοφὰς συμβουλὰς τῆς ὄφειλε ὁ αὐτοκράτωρ τινὰς ἐκ τῶν καλλιτέρων νομοθετικῶν του ἰδεῶν. Τὸ πολὺ, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ ἔκτειραν τὴν εὐκόλον τροπὴν τῆς πρὸς τὴν αἵρεσιν και τὴν βιαιότητα, ἡ ὁποία τὴν ὠθησε να θίξῃ τὸ ἱερὸν πρόσωπον του πάπα. Τὰ λοιπὰ, ὅσα ὁ Προκόπιος διηγείται με πληθῶραν σκανδαλωδῶν λεπτομερειῶν, ἦσαν ἄγνωστα. Σήμερον, χάρις εἰς τὸν περίφημον λίβελλον, γνωρίζομεν σχεδὸν παραπολλὰ διὰ τὴν Θεοδώραν. Τὸ ὄνομά της ἐνθυμίζει φυσικὰ κάθε διαφθορὰν και ἀκολασίαν, τόσοσ ὥστε φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀρκετὰ τολμηρὸν να γράψῃ κανεὶς ἐπὶ του θέματος αὐτου.

Ἐν τούτοις ὁ ἱστορικός, ὁ ὁποῖος θέλει να μελετήσῃ και ἐνοήσῃ τὸν 6ον βυζαντινὸν αἰῶνα, δὲν ἔμπορεῖ να παρασιωπήσῃ τὴν Θεοδώραν.

Ἐπῆρξε πραγματικῶς ἡ φημιζομένη ἑταῖρα; Δὲν τὸ ἔξεύρω, και κατὰ βάθος δὲν μ’ ἐνδιαφέρει σχεδόν, διότι ὑπῆρξε κάτι ἄλλο ἀναμφιβόλως: μεγάλη ἡγεμονία, ἡ ὁποία ἔχει θέσιν εἰς τὸ πλευρὸν του Ἰουστινιανου και ἡ ὁποία συχνὰ ἔδρασε ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν διοίκησιν του κράτους. Ὀφείλομεν να ἀναφέρωμεν, τοῦλάχιστον ἀκροθιγῶς, τὴν παράδοσιν περὶ τῆς Θεοδώρας, ἔστω και διὰ ν’ ἀμφισβητήσωμεν μόνον τὸν βαθμὸν τῆς πιθανότητος αὐτῆς: ἄλλα παραπλευρῶς ὑφίσταται ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Θεοδώρας, περὶ τῆς ὁποίας ἀξίζει πολὺ περισσότερον να γίνῃ λόγος, διότι παρουσιάζει ἐκτάκτως ἰδιαίτους και ἰσχυρὰν προσωπικότητα, χαρακτηριστὰ ἐνεργητικὸν και σθεναρὸν, δεσποτικὸν και ἀγέρωχον, πολυσύνθετον πολλάκις μέχρι θαν-

μασμοῦ, ἐπτάκτον εὐφυίας, βαθέος ψυχολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Περὶ αὐτῆς τῆς Θεοδώρας θέλω ἰδιαίτερος να ὁμιλήσω, χωρὶς σεμνοτυφίαν οὔτε ἐκζητήσιν λεπτομερειῶν προκλητικῶν και ἀντύχη ἐνίστε ν’ ἀπαντήσω κάτι δύσκολον ν’ ἀποδοθῆ, ὁ ἀναγνώστης θὰ μου ἐπιτρέψῃ να τὸν παραπέμψω εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον του Προκοπίου, ὁ ὁποῖος ἔμπορεῖ να ἐκφράζεται ὡπως θέλει ἀφοῦ δὲν διαβαζομεν πλέον σήμεραν πράγματα, ἔστω και σκανδαλώδη, γραμμένα εἰς νεκρὰν γλῶσσαν.

A

Κατὰ τὰ πρώτα ἔτη του 6ου αἰῶνος ἔζη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕνας πτωχὸς ἀνθρώπος ὀνομαζόμενος Ἀκάκιος, ὁ ὁποῖος ἐφύλαττε τῆς ἀρκοῦδες του ἀμφιθεάτρον. Ἦτον ὁ πατέρας τῆς Θεοδώρας. Ἡ Θεοδώρα ἔμεινε γρήγορα ὀρφανή, ἐμεγάλωσε μαζί με τὰς ἀδελφὰς της ὑπὸ μητρικὴν ἐπίβλεψιν ὄχι αὐστηράν, μέσα εἰς τὴν ἀμφίβολον ἀτμοσφαιραν του κόσμου τῶν παρασηνίων του Ἰπποδρόμου, και εὐρέθη φυσικὰ προετοιμασμένη διὰ τὴν μέλλουσαν τύχην της. Εἶδε τὴν πρωτότοκον ἀδελφὴν της Κομιτῶ να δρέπῃ δάφνας εἰς τὸ θέατρον μικρὰ ἀκόμη, ἔπαιζε ἐπὶ τῆς σκηνῆς και παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἀδελφῆς της ρόλους μικρῶς ὑπηρετίας: ὅταν ἐμεγάλωσε, ἔστρεψε φυσικὰ τὰ βλέμματα ἐκεῖ ὅπου ὄλη ἡ οἰκογένειά της ἔζησε. Δὲν ἔγινε κυρίως αὐιδὸς ἢ ὀρχηστρίς: ἔπαιζε μᾶλλον ὡς βωβὸν πρόσωπον, ὅπου ἡ καλλονὴ της εὐκόλα ἀπεκαλύπτετο, και εἰς παντομίμας, ὅπου ἡ ζωηρότης και ἡ εὐφυῆς πονηρία της ἐπέσυραν γρήγορα τὴν προσοχήν. Ἦτο, λέγουν οἱ θαυμασταὶ της, ἐκτάκτον καλλονῆς «που αἱ λέξεις και ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη εἶναι ἀνίκανοι να τὴν ἀποδόσουν»: και αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ της ἔλεγαν ὅτι ἦτο πολὺ νόστιμη γυναίκα, κάπως μικροῦ ἀναστήματος ἄλλα σπανίας χάριτος, ὀλίγον ὄχρα, με μάτια ἰδίως γεμάτα ζωῆν, ἔκφρασιν και φλόγα. Ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸ θέλητρον, πολὺ ὀλίγον μᾶς διεφύλαξε ἡ ἐπίσημος προσωπογραφία ἡ εὐρισκομένη εἰς τὸν Ἄγιον Βιτάλιον. Κάτω ἀπὸ τὴν βασιλικὴν χλαμύδα φαίνεται ὑψηλότερον τὸ σῶμα και ἀκαμπτότερον: κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ διάδημα που σκεπάζει τὸ μέτωπον, και ἀπὸ τὴν βαρεῖαν περροῦσαν, που μόλις μαντεύονται τὰ μαῦρα μαλλιά

της, τὸ μικρὸν καὶ λεπτοκαμωμένον ὄσειδὲς πρόσωπον τὸ ὀλίγον ἀπισχναμένον, μὲ μεγάλην, λεπτήν καὶ εὐθείαν μύτην, ἔχει κατὰ τὸ ἐπίσημον καὶ σοβαρὸν, σχεδὸν μελαγχολικόν· εἰς τὴν μαρμαμένην ἐν τούτοις αὐτὴν μορφήν παραμένουν, κάτω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν τόξον τῶν ἐνωμένων φρυδιῶν, τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Προκόπιος, ποῦ φωτίζουν ἀκόμη τὸ πρόσωπον καὶ φαίνονται ὡς νὰ τὸ κατατρώγουν.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τῆς περιφήμου αὐτῆς καλλονῆς ἐν πλήρει τῇ λάμπει της, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τὰς προσωπογραφίας τὰς ὁποίας σύγχρονος ζωγράφος, ὁ Μπενζαμέν Κωνσταντίν, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸν τῆς Ραβέννας καὶ νὰ φαντασθῶμεν οὕτω τὴν εἰκόνα τῆς αυτοκρατορίας, ἢ μᾶλλον νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐντεχνον καὶ ἀρκετὰ ἀκριβῆ ἀναπαραστάσιν ἢ ὁποία κατὰ τὴν Ἐκθεσιν, εἰς τὸ Μέγαρον τῶν Ἐνδομασιῶν, μᾶς δείχνει μίαν ἡγεμονίδα βυζαντινὴν μὲ ὄλην τὴν λαμπρότητα τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν κοσμημάτων της. Ἄλλ' ἡ Θεοδώρα εἶχε κατὰ ἄλλο ἐκτὸς τῆς καλλονῆς· ἦτο ἔξυπνη, πνευματώδης, εὐχάριστος. Ἦτο προσηγορῆς καὶ τὴν προπέτειάν της ἠρέσκετο νὰ μεταχειρίζεται εἰς βῆρος ἐκείνων ποῦ παρίστανον μαζί της Ἄπο ἠθικὴν ἐλάχιστα πράγματα, — ἄλλως τε ποῦ νὰ τὴν μάθῃ; — καὶ μία φυσικὴ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἡδονὴν, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ἀναζητήσωμεν. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἦτο ἐπόμενον γρήγορα νὰ διαπρέψῃ καὶ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς. Εἶχε πραγματικῶς, ὅπως ἀναφέρουν τὰ Ἀνέκδοτα, πλείστας ἐρωτικὰς περιπετείας καὶ πολλὰ σκανδαλώδεις ἢ φιλαλληλίαι της, κατὰ τὴν χαριτωμένην ἔκφρασιν τοῦ Γίββωνος, ἦτο παγκοσμία. Ὁ Προκόπιος διηγεῖται ἀνέκδοτα μικρῶν ἐρωτικῶν συμποσίων καὶ σκηνῶν μιμητικῆς ἄκρας ἐλευθερίας· ἀναφέρει λέξεις ἀρκετὰ γυνυγὰς, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Θεοδώρα ἠθέλε μᾶλλον νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸ κάλλος της παρὰ τὴν κοσμιότητά της. Ἐνας βυζαντινὸς ἱστορικὸς τοῦ 12ου αἰῶνος εἶπε ὅτι τὸ πνεῦμα της ἦτο περιεργὸν καὶ γόνυμον εἰς ἐφευρέσεις τὰ ἀνέκδοτά της, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ διηγηθῶμεν, θὰ ἐδικαιολόγουν τὴν φήμην αὐτὴν Ἄρκει νὰ εἰπωμεν, ἐὰν πάρωμεν κατὰ γράμμα τὰς φλυαρίας αὐτὰς, ὅτι ἡ Μεσσαλίνα ἦτο ἀπέναντι τῆς Θεοδώρας σχεδὸν ἐνάρετος, καὶ ὅτι εἰς τὰς σκηνὰς αὐτὰς ἡ Θεοδώρα τόσο πολὺ ἐξετέθη, ὥστε οἱ χρηστοὶ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Προκόπιος, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀπαντοῦσαν καθ'

ὁδόν, ἀπεμακρύνοντο ἐκ φόβου μήπως μολυνθοῦν ἀπὸ τὴν βέβηλον αὐτὴν ἐπαφήν· καὶ μόνη ἢ συνάντησις της ἐθεωρεῖτο κακὸς οἰωνός.

Μετὰ τὴν θορυβώδη αὐτὴν ἀπαρχήν, ἡ Θεοδώρα διὰ μᾶς ἐξηφανίσθη. Ἄφησε τὴν πρωτεύουσαν διὰ ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν κάποιον Ἐκρηβόλον, διορισθέντα διοικητὴν τῆς Πενταπόλεως τῆς Ἀφρικῆς· ἔπειτα τὸν ἐγκατέλειπε, ἢ ἐγκατελείφθη ἀπὸ αὐτόν, καὶ περιήλθε δι' ὀλίγον καιρὸν, ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει, τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Ἀνατολῆς, «διὰ νὰ μὴ μείνῃ, μὲ τὴν θέλησιν τοῦ διαβόλου, κανένα μέρος τοῦ κόσμου χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀκολασίαν τῆς Θεοδώρας» λέγει ὁ Προκόπιος μὲ τὴν ἀγαθὴν καὶ ἠλιθίαν σοβαρότητά του. Τέλος ἐπέστρεψε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν σκηνὴν τῶν πρώτων της κατορθωμάτων· ἦτο τότε εἴκοσι ἕως εἰκοσιπέντε ἐτῶν, κορεσμένη ἀπὸ ἐρωτικῆς περιπετείας καὶ ἀπὸ περιπληνήσεις, καὶ ἐποθοῦσε, φαίνεται, νὰ προσκολληθῆ κάπου μονίμως. Τότε ἡ τύχη ἔφερε ἔμπρός της τὸν Ἰουστινιανόν. Ἐπαίξε, διὰ νὰ τὸν ἐλύσῃ, τὴν κωμωδίαν τῆς σεμνῆς καὶ τῆς ἐναρέτου; Μία παράδοσις, ἢ ὁποία καὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον ἀκόμη αἰῶνα ὑφίστατο εἰς τὸ Βυζάντιον, λέγει ὅτι διῆγε τότε βίον πολὺ ἡσυχον καὶ φρόνιμον εἰς ἓνα μικρὸν ἀνεπίδευτον σπίτι, ὅτι δὲν ἐξήρχετο καὶ ὅτι ἐκλωθε, ὅπως αἱ σύζυγοι τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὅπως δὴποτε ἤξευρε πῶς νὰ προσελκύσῃ τὸν ἀνεπιόν τοῦ αυτοκράτορος, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσθάνθη τόσο σφοδρὸν πάθος πρὸς αὐτὴν, ὥστε μὴ ἀρκοῦμενος νὰ τῆς παρέχῃ κάθε πλοῦτον, ἠθέλησε μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν νυμφευθῆ. Τὸ πρᾶγμα, ὅπως εἶνε γνωστὸν, δὲν ἦτο καὶ ὅλως διόλου εὐκόλον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτοτε ἦτο ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τῆς αυτοκρατορίας, καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστίνου, ἢ αυτοκράτειρα Εὐφημία, δὲν ἐκολακεύετο, λέγουν, βλέπονσα ὅτι μία Θεοδώρα ἦτο προωρισμένη νὰ τὴν διαδεχθῆ. Ἄλλ' ἡ Εὐφημία ἀπέθανε τὸ 523. Ἦδη ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἐπιτύχει παρὰ τοῦ ἀνισχύρου θεοῦ του, νὰ λάβῃ ἢ ἐρωμένην του τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τῆς πατρικίας· τότε ἐπέτυχε ἀκόμη περισσότερα· καὶ ὅταν τὸ 527 ἀνῆλθε τὸν θρόνον, ἡ Θεοδώρα ἐστέρφη αυτοκράτειρα τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐπισήμως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀπὸ αὐτὸν τὸν πατριάρχην· καὶ εἰς τὸν ἴδιον Ἰππόδρομον ὅπου εἶχε ἀρχίσει τὸ στάδιόν της, ἦλθε, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῶν ἡγεμονίδων τοῦ Βυζαντίου, νὰ δεχθῆ τὰς

εὐχαριστίας τοῦ λαοῦ. Τὸ ὄνειρόν της ἐπραγματοποιήθη.

B

Αὐτὸ εἶναι τὸ μυθιστόρημα τῆς Θεοδώρας, ὅπως τὸ διηγῆθη ὁ Προκόπιος. Καὶ ἀπὸ δυόμισυ αἰῶνων περίπου ὅπου εὐρέθη τὸ χειρόγραφον τῶν Ἀνεκδότων, ἢ ἀφηγήσις αὐτῆ ἐγίνε σχεδὸν παγκοσμίως πιστευτή. Δὲν διαδίδονται ποτέ, ἔλεγε ὁ Γίββων, τόσον ἀπίστευτα πράγματα· δὲν ἠμπορεῖ λοιπὸν παρὰ νὰ εἶναι ἀληθινά. Μὲ τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, καὶ μὲ τὸ ἐλευστικὸν τοῦ πράγματος, οἱ ἱστορικοὶ εὐκόλως παρεδέχθησαν τόσον σκανδαλώδη ἱστορίαν καὶ ἀπέδωκαν εἰς τὴν Θεοδώραν τὰ χειρότερα ἐπίθετα. Ἄς ἐξετάσωμεν τὰς κρίσεις αὐτὰς καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν. Βέβαια δὲν θὰ ὑποστηρίξω — θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν — ὅτι ἡ νεότης τῆς Θεοδώρας, ὅπως τὴν διηγεῖται ὁ Προκόπιος, ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα· οὔτε θὰ ἐπιχειρήσω, (εἶνε τόσον ἐπισηφάλες τὸ θέμα), νὰ βαθμολογήσω τὴν ἀνηθικότητα τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τὴν μέλλουσαν αυτοκράτειραν. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἂν περιορισθῶμεν νὰ δώσωμεν ἀπλῶς ἐν ὄνομα εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν, θὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ μὲν νὰ ὀνομασθῆ ἠθικῆ, εἶναι ὅμως κοινωτῆ: μία ἠθοποιός, μία ὀρηκτορὶς ἢ ὁποία ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς τὰ παρασκηνία, ποῦ ἔζησε, ὅπως πάντοτε ὄλαι σχεδὸν αἱ συνάδελφοί της, ἢ ὁποία ἀηδισμένη ἀπὸ τοὺς ἐφημέρους ἐρωτας, ἐζήτησε τὸν ἄνδρα ποῦ θὰ τῆς προσφέρῃ κατοικίαν καὶ κοσμήματα καὶ ἢ ὁποία, ἀφοῦ τὸν εὐρέθη, ἤξευρε νὰ τὸν κάμῃ νὰ τὴν νυμφευθῆ καὶ ἔζησε τότε φρονιμοτάτη καὶ ἐπὶ τέλους καὶ εὐλαβῆς. Τί τὸ παράδοξον εἰς μίαν ἱστορίαν ὡς αὐτὴν; Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν πραγματικότητα, κατοικία ἦτο τὸ αυτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, καὶ κοσμήματα τὸ στέμμα, ἐπειδὴ εἰς τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἔπαιξε τὸν τίτλον αυτοκρατορίας, τὸ σκάνδαλον γίνεται διὰ τοῦτο πολὺ μεγαλειότερον; Ἡ ἱστορία τῆς Θεοδώρας, ἄλλως τε ἀρκετὰ συνειδημένη, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἶνε ἀληθῆς, δὲν εἶναι ἀξία τῶν μεγάλων λέξεων ποῦ τῆς ἐπιρρίπτουν. Καὶ ἴσως δὲν εἶνε καὶ ἀληθινή.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἄνθρωποι ἀξιοτιμῆς δὲν ἔδωσαν πίστιν εἰς τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Προκοπίου καὶ ἔγραψαν σοβαρῶς περὶ τοῦ θρόνου τῆς Θεοδώρας. «Τὸ νομικὸν ἀξίωμα, γράφει ὁ E. Οὔσαι, Testis unus, testis nullus, ἰσχύει καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν». Αὐτὴν λοι-

πὸν τὴν παραλυμένην ζωὴν, ποῦ λέγουν ὅτι ἔζησε κάτω ἀπὸ ὄλων τὰ ὄμματα, καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἐσκανδαλίσθη ὀλόκληρος ἡ Κωνσταντινούπολις, ποῖος τὴν διηγῆθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους; Ἐνας καὶ μόνος μάρτυς, ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἀνεκδότων, τοῦ ὁποίου κατεδείχθησαν, εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὸν Ἰουστινιανόν, αἱ ἀνόητοι καὶ γελοῖαι ἐπινοήσεις· καὶ ἂν, ὡς πρὸς τὸν αυτοκράτορα, ὁ μάρτυς αὐτός — καὶ τοῦτο εἶνε βέβαιον — ἀναιδῶς ἐξώγκωσε τὰ πράγματα ἢ ἐψεύσθη, ἀρμόζει ἄρα γε περισσότερον ὡς πρὸς τὴν αυτοκράτειραν, νὰ θεωρήσωμεν τὰς φλυαρίας του γεγονότα ἱστορικά; Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἓνα ἄλλο πρόβλημα. Πῶς ἔμαθε ὁ Προκόπιος τὰ παραδόξα συμβάντα, τὰ ὁποῖα διηγεῖται; Αὐτός ὁ ἴδιος ἔγραψε κάπου: «Ὅταν ἡ αυτοκράτειρα ἠθέλε νὰ μείνῃ μία πρᾶξις της μυστικῆ, κανεὶς δὲν ἠμποροῦσε τὴν ἀναφέρει, οὔτε νὰ τὴν φυλάττῃ εἰς τὴν μνήμην του· ὅσοι ἐγνωρίζαν, διετάσσοντο νὰ σιωποῦν· ὅσοι ἠθελον νὰ μάθουν, μὲ ὄλην τὴν ἐπιτηδεσιότητά των, δὲν τὸ κατώρθωσαν». Γεννάται λοιπὸν ἡ ἀπορία· ποῦ ἠμπόρεσε ὁ Προκόπιος νὰ μάθῃ τὰ τρομερὰ αὐτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναγκαιῶς ἦσαν ἀπόκρυφα: νυκτερινὰς δολοφονίας, ὑπογείους φυλακὰς, μέσα εἰς τὰς ὁποίας ἡ Θεοδώρα ἐβασάνιζε τὰ θύματά της, καὶ πῶς ἀπεκαλύφθη, εἰς αὐτὸν μόνον, μυστικὸν τόσον καὶ ἀφυλάττομενον; Καὶ ἂν ἀπεναντίας τὰ πράγματα αὐτὰ ἦσαν γνωστὰ ἀνά τὴν πόλιν, πῶς, ἀπ' ὅλους τοὺς συγχρόνους τῆς αυτοκρατορίας, μόνος αὐτός ἐσκέφθη νὰ συλλέξῃ τὰς λαϊκὰς αὐτὰς διαδόσεις; Εἶναι λοιπὸν γεγονὸς ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Προκοπίου, κανεὶς συγγραφεὺς τοῦ 6ου αἰῶνος, κανεὶς ἱστορικὸς μεταγενέστερος δὲν διηγῆθη τὰ σκάνδαλα τῆς Θεοδώρας, κανεὶς οὔτε τὴν ἐλαχίστην νύξιν ἔδωσε περὶ αὐτῶν. Καὶ σημειώσατε ὅτι, μετὰ τῶν συγγραφέων αὐτῶν, πολλοὶ προπάντων συγγραφεῖς ἐκκλησιαστικοὶ, ἐμίσουν ἰδιαίτερος τὴν θεωρουμένην αἱρετικὴν αυτοκράτειραν καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ τὴν καταρασθῶν· κανεὶς ὅμως δὲν ἐνθυμήθη τὰς ἀκολασίας αὐτὰς τῆς νεότητός της, διὰ νὰ τὰς εἴπῃ κατὰ πρόσωπον τῆς Θεοδώρας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ νομισθῆ ὅτι ἀπὸ σέβας πρὸς τὸν αυτοκράτορα ἢ ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἐκδικήσεως τῆς αυτοκρατορίας, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ὁμιλήσουν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔρριψαν κατὰ πρόσωπον τῆς Θεοδώρας, ἐνόσω ἀκόμη ἔζη, διαφόρους ὕβρεις· καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ σύγχρονοι ἐδειλίασαν καὶ ἐσιώπησαν, διατί, ἀφοῦ ἀπέθαναν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεο-

δώρα, δὲν ἐλύθησαν αἱ γλώσσαι; Οἱ χρονογράφοι, οἱ ὅποιοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἀπληστίας τῆς αὐτοκρατείας, περὶ τῆς μεγίστης ἐπιρροῆς τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος, διατί νὰ ἀποσιωπήσουν τὰ λοιπὰ; Καὶ τότε, τί ἀξίζει, ἀπέναντι τῆς γενικῆς σιωπῆς, ὁ Προκόπιος, ὁ μόνος αὐτὸς κατήγορος; Καὶ μία ἄλλη παρατήρησις. Μίαν ἀληθινομένην ἡμέραν, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεγερθεὶς, ἔρριψε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰς σκληροτέρας ἀληθείας καὶ τὰς χειροτέρας ὑβρεῖς. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸ 532, ἑννέα μόλις ἔτη μετὰ τὸν γάμον αὐτόν, (ὁ ὅποιος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Προκόπιος, τόσον ἐσκανδαλίσε) καὶ εἰς στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ παρελθὸν τῆς Θεοδώρας δύσκολα ἤμποροῦσε νὰ λησμονηθῇ μέσα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὅπου ἐξετυλίχθη. Καὶ ὅμως, εἰς τὰ διασωθέντα πρακτικά, τὰ περιλαμβάνοντα τὴν μεγάλην αὐτὴν σκηνὴν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὑπηρετῶν του, οὐτε μία λέξις κακῆ κατὰ τὴν Θεοδώραν. Ἄλλ' ἀκόμη μία τελευταία παρατήρησις. Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς εἶδε τὴν Θεοδώραν, δὲν ἦτο παιδί· ἦτο τριάντα ἔτη ἐτῶν, ὄριμος πλέον, φειδόμενος τὴν θέσιν του καὶ ἔχων τὴν φιλοδοξίαν νὰ τὴν ἀνυψώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀκόμη περισσώτερον. Θὰ ἦτο, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, μοναδικὴ ἀπεριορισία, ὅχι πλέον νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἔρωμένην, ἀλλὰ νὰ συζητήσῃ δημοσίως γυναῖκα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καθεὶς ἀπέστρεφε τὸ πρόσωπον· θὰ ἐρριποκινδύνευσεν τὴν δημοτικότητά του καὶ ὅλας τὰς πιθανότητας ν' ἀνέλθῃ τὸν θρόνον. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὰ τὰ Ἀνέκδοτα περιγράφουν τόσον συνετὸν καὶ τόσον κύριον ἑαυτοῦ, εἶνε δυνατὸν νὰ ἔδειξε τοιαύτην διαγωγὴν;

Πρέπει ὅμως, ὅπως ἕνας τῶν ὑμνητῶν τῆς τοῦ 6ου αἰῶνος, νὰ θεωρήσωμεν τὴν Θεοδώραν ἁγίαν; Ὅχι βέβαια· καὶ θὰ ἦτο παραδοξολογία νὰ θελήσωμεν νὰ τὴν παραστήσωμεν καὶ παραπολὺ ἐνάρετον. Χωρὶς ἀμφιβολίαν, εἰς τοιαῦτα ζητήματα εἶνε δύσκολον νὰ ὀρίσωμεν ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀλήθεια καὶ ποῦ τὸ ψεῦδος· ἀλλ' ἴσως ἐπίσης δὲν εἶνε καὶ πολὺ δικαιολογημένον νὰ μὴ δεχθῇ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Προκοπίου. Ὑπάρχουν εἰς τὰ Ἀνέκδοτα μερικά ἐνδείξεις κάποιας ἀληθείας· καὶ μερικά ἀναμφισβήτητα ψυχολογικὰ γνωρίσματα τῆς Θεοδώρας συμφωνοῦν πολὺ μὲ τὰς ἀφηγήσεις περὶ τῆς νεότητός της. Φυσικὰ θὰ ἦτο ἀνωφελὲς νὰ ζητήσωμεν ἕως ποῦ ἔφθασε ἡ Θεοδώρα, καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν ἀτιμίας ἐσταμάτησε· μὴ φαίνεται ὁμῶς φυσικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ

Θεοδώρα ἐπῆρε τοιοῦτον δρόμον, ὅπως ὁ Προκόπιος λέγει, μὲ μόνον αὐτὴν τὴν σπουδαίαν διαφορὰν, ὅτι ἐνῶ τὰ Ἀνέκδοτα δίδουν εἰς τὸ γεγονὸς μορφὴν σχεδὸν ἐπικὴν, ἡ πραγματικότης, ἀπλουστερά βέβαια καὶ ὀλιγωτέρον σκανδαλώδης, πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ὄρια συνειθισμένης ἱστορίας μᾶς τυχοδιωκτικῆς, ἀρκετὰ ἐπιτηδείας διὰ νὰ νὰ καλύψῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ γίνῃ νόμιμος σύζυγος χωρὶς νὰ γεννήσῃ σκάνδαλον.

Εἶνε βέβαιον ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἑκακτος τύχη τῆς Θεοδώρας τοῦ νὰ ἀνέλθῃ τὸν θρόνον, ἐπροξένησε βαθεῖαν αἰσθησὶν εἰς τὸν λαόν καὶ ὅτι διάφοροι θρόνοι γρήγορα ἐγεννήθησαν γύρω εἰς τὸ ὄνομά της. Εἰς τὸ Βυζάντιον τοῦ 11ου αἰῶνος ἦτο γνωστὴ ἀκόμη ἡ μικρὰ οἰκία, ἡ ὁποία ἔκοτε μετεβλήθη εἰς ἐκκλησίαν, ὅπου ἡ ταπεινὴ καὶ ἀγνή ζωὴ της εἴκλωσε διὰ πρώτην φορὰν τὸν Ἰουστινιανόν. Τὴν ἐνθυμοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ κατοικοῦντες πέραν τῶν τειχῶν τῆς πρωτεύουσας. Αἱ σλαβικαὶ παραδόσεις τοῦ 12ου αἰῶνος, ὅχι μόνον ἐξυμνοῦν τὴν θαυμασίαν τῆς καλλονῆς, ἀλλὰ διηγούντο ὅτι ἦτο ἡ πλέον εὐγενής, καὶ ἡ πλέον μορφωμένη, καὶ ἡ πλέον σοφὴ τῶν γυναικῶν. Ἡ φήμη της εἶχε φθάσει καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα μοναστήρια τῆς Ἀσύσεως. Ὁ χρονογράφος Aimoin de Fleury, ὁ ὅποιος ἔζησε τὸν 11ον αἰῶνα, διηγείται ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Βελισσάριος, νέοι καὶ οἱ δύο καὶ συνδεόμενοι διὰ στενῆς φιλίας, ἀπήνησαν μίαν ἡμέραν δύο ἀδελφάς, τὴν Ἀντωνίαν καὶ τὴν Ἀντωνίαν, ἀπὸ τὸ «γένος τῶν Ἀμαζόνων», αἱ ὁποῖαι αἰχμαλωτισθεῖσαι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, εἶχαν καταντήσει εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Ὁ Βελισσάριος ἠγάπησε τὴν μίαν, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπῆρε τὴν ἄλλην· ἡ ὁποία, διαγνώσασα τὸ μέλλον τοῦ ἔραστοῦ της, ἐπῆρε τὴν ὑπόσχεσίν του ὅτι, ἂν ποτὲ ἐγένετο αὐτοκράτωρ, θὰ τὴν ἐνυμφεύετο εἰς νόμιμον γάμον. Κατόπιν ὁ δεσμὸς τῶν δύο ἐραστῶν ἔπαυσε· ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε δώσει εἰς τὴν Ἀντωνίαν ἕνα δακτυλίδι ὡς ἐνθύμιον τῆς ὑποσχέσεώς του. Χρόνια ἐπέρασαν· ὁ Καῖσαρ ἔγινε αὐτοκράτωρ μίαν ἡμέραν παρουσιάσθη εἰς τὰ ἀνάκτορα μία γυναῖκα, πλουσίως στολισμένη, θαυμασίας ὁμορφίας, ἡ ὁποία ἐζήτησεν ἀκρόασιν. Τὴν ὠδήγησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὅποιος κατ' ἀρχάς δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Ἀντωνίαν· ἐκεῖνη ἔδειξε τὸ δακτυλίδι καὶ τοῦ ἐνθύμισε τὸν ὄρκον του. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσθάνθη καὶ πάλιν τὸν παλαιὸν του ἔρωτα, καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ ἀνεκέρυξε τὴν ὄραϊαν Ἀμαζόνα αὐτοκράτειραν

Ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος ἀπόρησαν κάπως, λέγει ὁ χρονογράφος, διὰ τὸν ἑξαφνικὸν αὐτὸν γάμον· ἡ θανατικὴ ποινὴ μερικῶν ἐπέβαλε εἰς τοὺς ἄλλους σιωπὴν, καὶ ἡ Ἀντωνία ἀνῆλθε χωρὶς διαμαρτυρίας τὸν θρόνον εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἀναγνωρίσωμεν, εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν, τὴν ἱστορίαν τῆς Θεοδώρας· καὶ ἀπὸ τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τοὺς θρόνους ποῦ

ἐνέπνευσε ἡ μοναδικὴ αὐτὴ τύχη τῆς αὐτοκρατείας εἰς τοὺς χαζοὺς τῆς ἐποχῆς της. Ἡ ἱστορία της μετεῖχε τοῦ θρύλου· ὁ θρόλος τὴν παρέλαβε καὶ τὴν ἐξαράσσει· ἀλλὰ, καλὴ ἢ κακὴ, ἐπιεικὴς ἢ ἀσθηρὰ, ἡ παράδοσις αὐτὴ ἀπομένη παράδοσις καὶ μόνον τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς σκανδαλώδους ἀφηγήσεως τοῦ Προκοπίου δικαιούμεθα κάπως νὰ ἀναφέρωμεν. [Ἔπεται συνέχεια. Μετάφρ. Κ.Μ.] CHARLES DIEHL

Γ Υ Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

Ὀχρὴ, μολυβένια, σὰν νὰ παίζον ἀργυρὰ φῶτα ἐπάνω της, κοιμάται ἡ θάλασσα· σ' ἀκρογιαλίας κυπαρίσσια ὑψώνονται. Καὶ χιλιάδες ἄστρα σπιθοβολοῦν ψηλά. Ἐκεῖ κάτω ἀπ' τῶν φανῶν τὸ φεγγοβόλημα εἶναι ἡ πατρίδα μου. Σαναγυρίζω πάλι σ' ἐσέ, μητέρα τῶν ὄνειρων μου τῶν πρώτων. Κ' ἐνῶ σὲ πλησιάζω, ἐνθυμήσεις παλιὰς ζυπνοῦνε πάλι.

Ἔτσι καὶ τότε ἐστεκόμουν ἐπάνω στοῦ πλοίου τὸ κατάστρωμα. Καὶ πίσω ἀπ' τὸν φανὸ τοῦ λιμανιοῦ χάθηκε ἡ πόλις. Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἔβλεπα νὰ λάμπῃ τὸ ἀφρισμένο αἰλάκι, ποῦ τὸ πλοῖο τὸ βιαστικὸ ἄφινε ἀπὸ πίσω του. Εἰκόνας πρόβαλαν στήν ψυχὴ μου. ἡ ἀγνή μορφὴ μᾶς κόρης, μέσα σὲ ἀέρινους πέπλους τυλιγμένη, παρουσιάσθηκε μπροστά μου ὡσὰν γὰ νὰ μὲ ἀποχαιρετήσῃ.

Ἄλλὰ τὸ πλοῖο τραβοῦσε τὸν δρόμο του... πρὸς τὸν Βορρᾶ, στὸν κόσμον τῆς πάλης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ τὰ φτερά του χτυποῦσαν τὰ νερά, καὶ στὰ πλευρά του τὰ κύματα ἔσπαζαν μ' ἀφρούς.

Χρόνια καὶ χρόνια ἔχουν περάσει. Καὶ γυρίζω πάλι σ' ἐσέ, πατρίδα μου... Σ' ἐσέ, μητέρα τῶν πρώτων μου ὄνειρων, νύχτα τῆς μεσημβρίας!

Κάθε μέρα, χρόνια πολλά ἐπάλευα ν' ἀρπάξω τὰ μυστικὰ τῆς ἀλήθειας. Ἄλλὰ κάθε μέρα καὶ μιὰ ἐλπίδα ἔσβυνε μέσ' τὴν ψυχὴ μου.

Βροχὴ θολὴ ἔπεφε ἐκεῖ πέρα.

Ἄνεμοζάλες ἔσπαζαν.

Ὁ κεραινὸς ἀπὸ ψηλά φοβέριζε: «Νὰ σπάσῃς θέλει τὴν πύλη τοῦ ναοῦ πῶχει κρυμμένους ὁ Σαβαώθ τοὺς νόμους του; Ἀπὸ πάνω σου θὰ γκρεμισθοῦν οἱ τοῖχοι καὶ θὰ σὲ θάψουν στὰ χαλάσματά τους!»

Ἡ ἐλπίδες πέθαναν, τὰ αἰσθήματα ἐπάγωσαν. Μυρωμένη, μαγικὴ νύχτα τῆς Μεσογείου... στή θολὴν ἀναλαμπὴ τῆς ἀργυρῆς σου λαμπρότητος τὸ πνεῦμα τῶν νεκρῶν αἰῶνων κοιμάται κουρασμένο ἀπὸ τὴν πάλη.

Τραγοῦδια ἀντηχοῦν τώρα στοὺς δρόμους τῶν πόλεων σου, ρόδα κρέμονται ἀπ' τῶν κήπων σου τοὺς φράχτες.

Πίσω ἀπ' τὲς γούλιες τῶν παραθυριῶν γυναικες κρυφοακοῦνε.

Νέοι γυνοῦν στοὺς δρόμους μὲ κιθάρες καὶ κύμβαλα.

Κ' ἐγώ, ἐγώ ὁ παλαιστής; Γυρίζω ἀπ' τὸν Βορρᾶ πίσω σ' ἐσένα... γιατί ἐγνώρισα πλέον τί μπορεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσῃ· μὰ σὲ προβλήματα πλούσιος εἶμαι... χωρὶς ἐλπίδες!

Καὶ τῆς φωτιᾶς τῶν ἀναμνήσεων τ' ἀπομεινάρια — μόνη πιά δύναμις τοῦ ἀπατημένου — μόνη αὐτὴ στὸ στήθος μου ἀγρυπνεῖ ἀκόμα.

Ὅπως γκρεμίσθησαν οἱ μαρμάρيني ναοὶ ἀρχαίων αἰῶνων ποῦ ἐπάνωθι τοὺς ἔφεγγες ἐσύ, μεγάλε ἀστέρине τῆς μεσημβρινῆς νύχτας θόλε, — ἔτσι σωριάζεται καὶ τῶν σκέψεων τὸ παλάτι ποῦ ἔκτισε τὸ νέο πνεῦμα.

Γιὰ τοῦτο λάμπε, νύχτα ἀστρόφωτη, σκεπάζοντας τοῦ παλαιστοῦ τοὺς λόγους. Κάτω ἀπὸ σένα ὁ ἄνθρωπος πλανᾶται σὰν σ' ὄνειρο ἐνὸς ὕπνου ποῦ ἐλαφρόνει.

Καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν — κόπων καὶ ἀγῶνων περασμένων — μαρμάρινες στοὺς θεῶν νεκρῶν, λάμπουν ἀχνὰ ἀπὸ τὴν ἀστροφεγγιά σου κάτω, σὰ γκρεμισμένοι τάφοι ποῦ τοὺς στεφανώνουν κληματαριές καὶ κυπαρίσσια.

[Μετάφρασις Κ. Χ.]

ΙΟΥΛΙΟΣ ΕΞΣΑΙΝ

Ο Σ Ο Φ Ο Σ

Οί καιροί ποῦ περῶσανε
τὰ μαλλιά του τ' ἀσπρίσαν
καὶ τὴ φλόγα τῆς νιότης του
μὰ γιὰ πάντα τὴν σβύσαν.

Μὲ μελέτην ἀκούραστη,
μ' ἀκατάπειτη σκέψη,
λὲς κ' ἐμπόρεσε, ἀτόμακτα —
τὸ θεῖο φῶς ν' ἀγναντέψη...

Μὰ ἕνας πόθος ἀπλήρωτος
σιγαλὰ τὸν μαράννει...
— Ὡ ζωὴ, ξαναδῶσε μου
τὴ νιότη τὴ χαϊμένη!

[Ζάνουθος 1905]. ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΕΡΡΙΚΟΣ ΕΡΒΙΓΓ

Η φήμη ἧς ἀπῆλθεν ὁ Ἔρβιγγ καὶ ὁ θόρυβος ὃν προεκάλεσε ὁ θάνατός του, βεβαίως δὲν δικαιολογοῦνται ὑπὸ τοῦ ταλάντου του ὡς ἠθοποιῦ. Ἡ μονότονος τῶν ἀπαγγελία καὶ ἡ ἀσκητικὴ του μορφή τὸν κατεδίκαζον εἰς περιωρισμένον κύκλον δραμάτων καὶ κατόρθωσε μὲν νὰ παλαίῃ κατὰ τῆς φύσεως μετασχηματιζόμενος τόσον τελείως, ὥστε ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναγνωρίσῃ τις ἐν τῷ Σάβυλων τῆς σήμερον τὸν Ναπολέοντα ἢ τὸν Ἄμλετ τῆς χθές, ἤρκει ὅμως ν' ἀνοιξῇ τὸ στόμα του ἢ ν' ἀρχίσῃ νὰ βαδίξῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅπως ἀναφανῆ ἢ παλαιὰ γνωριμία. Ἀγγλικὸν σατυρικὸν φύλλον συνώψισε θαυμασιῶς τὰ ἐλαττώματα τοῦ περιφημοτέρου Ἀγγλοῦ ὑποκριτοῦ καὶ τοῦ γνωστοτέρου Ἀγγλοῦ ἱεροκήρυκος, λέγον ὅτι θὰ ἦσαν καὶ οἱ δύο ἐξαιρετοί, ἐὰν ὁ εἰς εἶχεν ἀσπασθῆ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἄλλου.

Ποῦ λοιπὸν ἐβασίλευε ἡ παγκόσμιος φήμη τοῦ Ἔρβιγγ; Πρῶτον εἰς τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ, ὅπερ, ἐπὶ καιρὸν μὴ ἔχον ἄλλον τραγωδὸν νὰ ἐπιδείξῃ, ἀπεφάσισε νὰ θεωρήσῃ τὸν μόνον ὑπάρχοντα ὡς ἀντάξιον διάδοχον τοῦ Γκάρι, τοῦ Κῆν καὶ τοῦ Μακρέδου. Δεύτερον, εἰς τὴν τάσιν ἣ ὁποία βασιλεύει ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ νὰ ἐξετάζεται ὁ ἰδιωτικὸς βίος, ἡ ἀγωγή, αἱ ἀρεταὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἐνθυμείσθε πόσος λόγος ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Γλάδστωνος περὶ τῆς οἰκιακῆς εὐτυχίας, τῆς σπανίας ἑλληνομαθείας, τῶν ὑλοτομικῶν ἀθλῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φιλελευθέρων καὶ πόσον πάντα ταῦτα ἐκράτουν τὴν πολιτικὴν του θέσιν. Παρομοίως, προκειμένου περὶ τοῦ Ἔρβιγγ, πᾶς Ἀγγλος ἦτο πρόθυμος νὰ ὑμνήσῃ τὸν οἰκογενειακὸν του βίον, τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν του μόρφωσιν, τὰς περὶ Σαίξπηρ διαλέξεις του καὶ νὰ σᾶς διηγήθῃ μύρια

ἀνεκδοτα μαρτυροῦντα περὶ τῆς μετριοφροσύνης του καὶ τῆς εὐγενεοῦς του καρδίας. Τινὰ τῶν ἀνεκδότων τούτων ἀνεδημοσιεύθησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου του καὶ εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

Καὶ πάντα μὲν ταῦτα προσέκτησαν εἰς τὸν Ἔρβιγγ τὸ πολὺ κοινόν, ὅτι ὅμως ἐπέβαλεν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν κριτικὴν καὶ εἰς τοὺς φιλολογικὸς κύκλους, οἵτινες τελείως ἀντιλαμβάνοντο τῶν ἀνυποφόρων ἐλαττωμάτων του ὡς ἠθοποιῦ, ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις του ὡς διευθυντοῦ θεάτρου. Ὅντως, ὑπὸ τὴν ἐποψίαν αὐτῆν, ὁ Ἔρβιγγ συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ θεάτρου καὶ δικαιούται εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν τε Ἀγγλῶν καὶ τῶν ξένων.

Ὅτε ὁ Ἔρβιγγ ἤρξατο τὴν κοπιώδη του ἀνοδοῦ πρὸς τὴν φήμην, ἡ κατάστασις τῆς ἀγγλικῆς σκηνῆς ἦτο ἐλεεινὴ. Τὸ πνεῦμα τοῦ πουργανισμοῦ τὸ πνεῦσαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας εἶχε σαρώσει τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς διαβάσεως τοῦ Σέριδαν. Βασίλεις τῶν ὁποίων ἡ ἀγάπη διὰ τὴν σκηνὴν, ἐνίστε δὲ καὶ διὰ τὰς ἱερείας αὐτῆς, ἐφθανε μέχρως ἀδυναμίας, εἶχε διαδεχθῆ ζεῦγος ὅπερ περιώριζε τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας. Ἡ ἀριστοκρατία ἐμμήθη τοὺς ἀρχοντας ὅπως ἐπὶ Ρουσσώ, αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ εἶχον καταστῆ τοῦ συρμοῦ. «Νέον ζεῦγος, γράφει ὁ κ. Φιλὼν, οὐδαμοῦ ἐτόλμα νὰ δειχθῆ ἐὰν δὲν συνωδεύετο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν βρεφῶν». Ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ, εὐτυχῶς, δὲν πέρνου τὰ βρέφη εἰς τὸ θέατρον. Ὅλη ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή ἐστράφη κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸ μυθιστόρημα. Οὔτε ὁ Θάκκεραι οὔτε ὁ Δίκενς ἔγραψαν ποτὲ διὰ τὸ θέατρον¹. Ὁ

¹ Μυθιστορήματά τινα τῶν δύο συγγραφέων διεσκευάσθησαν, συνήθως ἀτυχῶς, ὡς δράματα ὑπὸ τρίτων.

ΕΡΡΙΚΟΣ ΕΡΒΙΓΓ

Μπουλβερ Λύττων ἐδοκίμασε νὰ τὸ πράξῃ, ἀλλὰ τὰ πέντε δραματικά του ἔργα, ὡχραὶ ἀπομιμήσεις τοῦ Λουμᾶ καὶ τοῦ Οὐγκώ, δὲν παραβάλλονται πρὸς τὰς μυθιστορίας του ὅσον καὶ ἂν μᾶς φαίνονται αὐταὶ τὴν σήμερον δυσχώνευτοι. «Γράψετε ἐν δράμα, ἔλεγεν ὁ Μακρέδου πρὸς τὸν Βράουνιγγ καὶ δὲν φεύγω διὰ τὴν Ἀμερικὴν». Ὁ Βράουνιγγ ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ γράφῃ ἐλεγεία, ἔγραψε τὸν Στράφορντ. Δύο μῆνας βραδύτερον ὁ Μακρέδου ἦτο εἰς Νέαν Ὠρῆκην.

Ἡ ἀγγλικὴ σκηνή, παραμελουμένη οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ ὑπὸ τῆς καλῆς κοινωνίας, ἐφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καταπτώσεως ὥστε δὲν ἐτόλμα θέατρον ν' ἀναβιβάσῃ ἔργον τοῦ Σαίξπηρ — Shakespeare

spells failure, ἔλεγον οἱ διευθυνταί. Τί δὲ ἦσαν οἱ διευθυνταὶ ἐκεῖνοι καὶ τί ἦσαν τὰ ἔργα αὐτὰ τὸ κοινὸν προεῖμα τοῦ Ἄμλετ καὶ τοῦ Ὀνείρον δύναται ὁ βουλόμενος νὰ πληροφορηθῆ ἀναγινώσκων τὸ περὶ ἀγγλικοῦ θεάτρου ἀριστον ἔργον τοῦ Ἀδγουόστου Φιλὼν ἢ τὰς τερπνὰς καὶ διδακτικὰς Recollections of a Playgoer τοῦ Μόρλεϋ. Ἡ ἀναγέννησις, ὀλίγον δεῖν νὰ γράψω ἢ νεκρανάστασις, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1860. Ἐστία αὐτῆς ὑπῆρξε μικρὸν θέατρον ἀπομεμακρυσμένης συνοικίας, τὸ θέατρον τοῦ Πρίγκηπος τῆς Οὐαλίας παρὰ τῷ Τότtenham Κώρτ Ρώδ. Ἐκεῖ διὰ πρώτην φορὰν ἔπαιξαν ὁ κ. καὶ ἡ κ. Βάγκροφτ, τὰς κωμωδίας τοῦ Ρόβερτσον τὸ Cast, τὸ School κτλ. Αἱ κωμωδία αὐταὶ φαίνονται νῦν παιδαριώδεις; ἢ αἱ

σθηματικότης των μᾶς φαίνεται ψευδής, οἱ ἥρωες αὐτῶν φαντασιώδεις. Ἐν τούτοις ἐκείναι ἀνεγέννησαν παρὰ τῷ κοινῷ τὴν ἀγάπην τοῦ θεάτρου, καὶ ὁ γευσθεὶς αὐτῶν Δονδοναῖος ἤρχισε νὰ δρέγεται ὑψηλοτέρων θεαμάτων. Τότε ἀνεφάνη ὁ Ἔρβιγγ, εὐτυχῆσας εὐτύχημα μέγα, τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ὥραν τοῦ Γενόμενος, κατὰ τὴν σχεδὸν, συνδιευθυντῆς θεάτρου, ἐτόλμησε ν' ἀναβιβάσῃ καὶ πάλιν τὸν Σαίξπηρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ ἐπιτυχία ὑπερέβη τὰς προσδοκίας του. Καὶ οἱ ὀλίγοι καὶ οἱ πολλοὶ τὸν ἐπεκρότησαν. Οἱ μὲν ἐθέλοντο βλέποντες τέλος τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἔθνικοῦ των ποιητοῦ παριστανόμενα ἀνεπαρμολογώσεων. (Ὁ Ἔρβιγγ καρίστανε τὰ Σαίξπηριανὰ δράματα ἄρτια, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, τοῦτο ἦτο δυνατόν ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἔκοπτε ὀλίγας σκηνὰς ἢ συνέπτυσσε ἄλλας, πλὴν ποτὲ δὲν προσέθετε τι καὶ οὐδέποτε ἐπέφερε εἰς τὸ ἔργον οὐσιαστικὰς ἀλ-

λοιώσεις). Τὸ δὲ πολὺ κοινὸν ἐμάγευον ἡ θαυμασία σκηνοθεσία, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν στολῶν, ἡ ταχύτης μετ' ἧς αἱ σκηναὶ διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην. Ἀπὸ τοῦ 1874, ὁπότε ἔπαιξε τὸν Ἄμλετ μέχρι τοῦ 1895 ὅτε προσχειρίσθη ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας βαρωνέτος, ὁ Ἔρβιγγ ἐγνώρισε εἰς τοὺς Ἄγγλους σχεδὸν ὅλον τὸν Σαίξπηρ.

Ἀπὸ δεκαετίας εἶχεν ἀρχίσει ἡ κατὰπτωσις. Νέοι ἠθοποιοὶ, ὁ Τρη, ὁ Φ. Ρόβερτσον, ὁ Λ. Οὐάλλερ ὑπεδύνοντο μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας ἢ αὐτὸς τοὺς παλαιούς του ὁδούς, ἦσαν δὲ καὶ ἐπιτυχεστέροι αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων δραμάτων. Νέα θεάτρα ἤρχισαν νὰ ὑπερακοντιζώσι ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν σκηνοθεσίαν τοῦ Λυκείου. Οὐχ ἦτον ὁμοῦς ἡ ἀγγλικὴ εὐγνωμοσύνη τῷ διεφύλαξε μέχρι τέλους, τουλάχιστον κατὰ τύπους, τὰ πρωτεῖα, καὶ ὁ θάνατός του ἐκρίθη ὡς ἔθνη ἀπώλεια.

A M ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΣΕΡΓΙΟΣ ΤΡΟΥΜΠΕΤΣΚΟΪ

— Ἀνάμνησις —

Ὁ πρίγκηψ Τρουμπετσκόϊ.

Εἰς τὴν ξηρὰν τηλεγραφικὴν ἀναγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Ρώσου πρίγκηπος Τρουμπετσκόϊ ὀλίγοι ἐμάντευσαν ἴσως τὴν ἀπώλειαν μιᾶς ὑπερόχου ἑλληνικῆς ψυχῆς, τοῦ σοφοῦ ξένου μας, ὅστις πρὸ δύο ἐτῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀνθους τῆς ρωσικῆς νεότητος, ἦλθεν ὀδηγῶν, με φωτεινὸν ἐνθουσιασμόν, ἕνα εὐγενὲς ἄγλημα, εἰς τὸ προσκύνημα τῶν ἑλληνικῶν μνημείων. Καὶ ὀλίγοι ἴσως θὰ αἰσθανθοῦν ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐμίησε τὴν ρωσικὴν νεολαίαν

ἀπὸ τῆς καθέδρας τοῦ Μοσχοβιτικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἕνας κλάδος δλυμπιακοῦ κοτίνου καὶ ὀλίγα ἀνθη ἀθηναίας δάφνης θὰ ἦσαν μία ὀφειλομένη προσφορά πρὸς τὸν σοφόν, ὅστις ἔκλεισε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν Ἑλλάδα, με τὸν ἔρωτα ὅλων τῶν ὑπερόχων φύσεων.

Νομίζω πῶς εἶνε ἡ στιγμή αὕτη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γιγαντώσωμος σοφός, με τὸ ἀθλητικὸν παράστημα καὶ τὴν παιδικὴν ψυχὴν, ἐνεφανίσθη ἐμπρὸς μου, εἰς μίαν παράστασιν ἐξόχως συμπαθητικὴν, ὑποβλητικὴν καὶ κατακτῶσαν, τῆς ὁποίας ἡ ἀνάμνησις μένει ἀκόμη ζωηρὰ χαραγμένη εἰς τὴν ψυχὴν μου. Τὸ κατὰστρωμα τοῦ τορπιλλοβόλου «Κανάρη», τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εἰς μίαν πράξιν εὐγενοῦς καὶ εὐστόχου ξενίας, εἶχε διαθέσει ὑπὲρ τῶν ξένων προσκνητῶν, ἐπλημμύρει ἀπὸ μίαν ξανθὴν νεότητα, ζωηρὰν καὶ ἀνήσυχον, ροφῶσαν τὸ ἑλληνικὸν φῶς με δλας τῆς τὰς αἰσθήσεις, εἰς μίαν ἔκτασιν θρησκευτικὴν. Γηραιοὶ σοφοί, με λευκὰς κόμας, φιλόσοφοι, ψυχολόγοι,

ἀρχαιολόγοι, νομομαθεῖς, ἀπετέλουν τὰ φωτεινὰ κέντρα τῶν νεανικῶν ὀμίλων, εἰς τὴν ἀνήσυχον στιγμὴν μιᾶς ἀπάρσεως, ὑπὸ τὸ φθίνον φῶς τοῦ ὠραίου ἄττικου δειλίου. Μόνος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σεμινοῦ προσκνημάτος δὲν ἦτο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Οἱ κόποι τοῦ μακροῦ ταξιδίου, ἡ μακρὰ προσδοκία τῆς ἡμέρας αὐτῆς, αἱ φροντίδες τοῦ σοφοῦ διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀκαδημαϊκὴν οἰκογένειαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Τρουμπετσκόϊ ἦτο περισσότερο ἀπὸ πατῆρ, εἶχαν ῥίψει εἰς τὴν κλίνην τὸ ἀθλητικὸν σῶμα. Εἰσήχθη με συγκίνησιν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πρηνταίου ὑποστρώματος, ὅπου ἀνεπαύετο ὁ διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Δὲν ἦτο ὁ στυγνὸς καὶ κατηφῆς σοφὸς τὸν ὁποῖον ἐπερίμενα νάντικρῶσω. Ἦτον ἕνα μεγάλο παιδί, θλιμμένον, ἀνήσυχον διὰ τὴν ἐνδεχομένην ἀπώλειαν μιᾶς εὐτυχίας, ποῦ τοῦ εἶχαν ὑποσχεθῆ.

— Ἦτο παράτολμον αὐτὸ ποῦ ἐκάματε, Πρίγκηψ, τοῦ εἶπα δειλὰ. Ἡ κατάστασις σας εἴμπορει νὰ χειροτερεῖσῃ ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ ταξιδίου.

— Ἀ! ὄχι. Ἐχὼ πίστιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἄερα καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν φῶς. Περιμένω ἕνα θαῦμα ἀπὸ τὸν Ἀσκληπιόν.

— Καὶ θάποφασίσετε λοιπὸν νάνέβετε ἐπάνω εἰς τοὺς Δελφούς, αὔριον τὸ πρωί;

Ὁ πρίγκηψ ἐμειδίασε τὸ ἀδωότερον παιδικὸν μειδίαμα.

— Μὴν εἰσθε ἀπιστος. Αὔριον θὰ εἶμαι καλὰ. Θὰ ἀνέβω μαζί σας εἰς τοὺς Δελφούς. Οἱ Ἕλληνικοὶ Θεοὶ θὰ με βοηθήσουν.

Ὁμιλοῦσε με τόσο ἐνθουσιασμόν, τόσο θέλησιν, τόσο πίστιν, ὅστε μοῦ ἐφάνη ἀνοησία νὰ ἐπιμεινῶ περισσότερο. Ἡ πίστις του ἔνικα κάθε ἐπιστήμην. Τὸν ἀφήκα πυρέσσοντα καὶ πονοῦντα εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον.

Καὶ ἐσυλλογίσθη τότε ὅλην τὴν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγερθῆ ἀπὸ μερικὸς θερμοκεφάλους πατριώτας κατὰ τῶν Ρώσων ξένων μας, ὅλην τὴν ἀπρεπῆ, ἀτοπον, ἀκαιρον καὶ ἀνόητον ὑποβολὴν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, δημιουργήσασα ἀνυπάρχτους φόβους ταραχῶν, ἐσυλλογίσθη τὴν ἔλλειψιν πάσης ὑπόδοχῆς πρὸς τοὺς σοφοὺς ξένους καὶ τοὺς φιλελευθέρους νέους ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἀντιπαρέβαλα, ὄχι χωρὶς ἐντροπὴν, ὅλην αὐτὴν τὴν ψυχρότητα, ἡ ὁποία δὲν διέφυγε τοὺς εὐγενεῖς ξένους, πρὸς τὴν φρενίτιδα, ἥτις περιέβαλε πρὸ ὀλίγου τὴν ρουμανικὴν «τραγιάσκαν». Εὐτυχῶς τὴν παράφρονα αὐτὴν ξηνηλασίαν ἐπῆλθε νάντισθαθμίσῃ μία

πράξις ἐπισημοῦ ἀβροφροσύνης ἀπὸ τὴν τότε κυβερνήσιν, ἡ ἔξοχος ξενία τὴν ὁποίαν παρεσκεύασε, μόνη ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν σωματείων, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία, εἰς τὸ πρόσωπον ἐνὸς Καββαδία, καὶ ἡ ἐγκαρδία καὶ εὐστοχος εὐγένεια ὀλίγων ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ πολεμικοῦ πλοίου.

Ὅταν ἐξύπνησα τὸ πρωί, ἔσπευσα νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ἀσθενοῦντα εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ὁ Τρουμπετσκόϊ εὐρίσκετο ἤδη πρὸ μᾶς ὠρας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὑψηλός, θαλερός, εὐθυτενής. Μὲ ἐκύτταξε μ' ἕνα ὕφος θριαμβευτικῆς ἐκανοποιήσεως.

— Ὁ Ἀσκληπιός μ' ἐπισκέφθη εἰς τὸ ὄνειρόν μου. Βλέπετε ὅτι τὸ θαῦμα ἔγινε.

Ἐνα θαῦμα πραγματικῶς, ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς θελήσεως καὶ τῆς πίστεως. Εἰς τὴν ὠραίαν, φωτεινὴν γαλήνην τῆς καλοκαιρινῆς αὐγῆς, ὁ Τρουμπετσκόϊ εἶχε βυθισθῆ εἰς ἔκστασιν.

— Θαυμάζω, μοῦ εἶπε, τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ ἑλληνικοῦ φωτός. Ἐγύρισα ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ παρόμοιον πνευματικὸν φῶς δὲν ἀντίκρυσσα ποτέ μου. Εἰς αὐτὸ ἀποδίω ὅλην τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐμεινε σκεπτικὸς ἐπ' ὀλίγον. Καὶ ἔπειτα.

— Καὶ ὁμοῦς κάτι τι παράδοξον μοῦ συμβαίνει αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Αἰσθάνομαι ὅτι δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, ποῦ ἀντικρῶ αὐτὸ τὸ φῶς. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ μοῦ ἔδωκαν πάντα μίαν ἀνάλογον αἰσθησιν, μίαν αἰσθησιν δροσεροῦ φωτός, ὡς αὐτὸ ποῦ μᾶς περιλούει τώρα.

Καὶ ἐψιθύρισεν, ὡς μονολογῶν καθ' ἑαυτόν, ἕνα χωρίον τοῦ Πλάτωνος ἑλληνιστί.

— Καὶ ἡ νύκτα! ἐπανελάβην. Ἐπέρασά ὠρας νὰ κυττάζω τὰ ἄστρα ἀπὸ τὸ παραθυράκι τῆς καμπίνας μου. Ἐσπινθήριζαν με τόσο ἐκφρασιν μέσα εἰς τὴν διαφάνειαν τοῦ στερεώματος. Ἐλαφροὶ ἀτμοὶ ἀνέβαιναν ὡς πνεύματα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ βουνά. Καὶ ποτὲ δὲν ἐνόησα βαθύτερα τὰ λόγια τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου: ὅτι τὰ ἄστρα τρέφονται ἀπὸ τοὺς δροσεροὺς ἀτμούς, ποῦ τοὺς στέλλει ἡ γῆ.

Μία κατάνυξις θρησκευτικὴ ἐτόνιζε τοὺς λόγους τοῦ σοφοῦ.

Μετ' ὀλίγον ἐποντίσαμεν τὴν ἀγκυραν εἰς τὴν Ἴτέαν. Τὸ ἀκαδημαϊκὸν καραβάνι ἐξεχύθη εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἀμάξαι, ἄλογα, ἡμίονοι, ὁ περίεργος

γος πληθυσμός του μικρού χωριού έδιδαν μίαν παράδοξον ζωήν εις την ήσυχον άκτήν. Ο πρίγκηψ μου προσέφερεν εύγενώς μίαν θέσιν εις την άμαξάν του. Καί άρχισαμεν την άνάβασιν επί των άποτόμων, των άγρίων κλιτύων του βουνού με τας υπερόχους κατοΰεις των κοιλάδων και των κρημνών, με τας άγριάς απόψεις των βουνοκορυφών περίξ και πέραν. Κάτι τι μου ένθύμιζε τó άγριον μεγαλείον των Άλπεων εις την μεγαλοπρέπειαν αύτην της Έλληνικής φύσεως. Ο Τρουμπετοκόϊ έμεινε σιωπηλός όλην την ώραν. Η κόμησσα Καρνίστι άνέπτυσε με χειμαρρώδη εύγλωττίαν παραδόξους έγκληματολογικάς θεωρίας, αναμίκτους από γυναικειον θασμασμόν και γυναικειον οίκτον, προς την φύσιν των κακούργων.

Έσταματήσαμεν εις τó Χρυσό. Τόποι γεμάτοι από την τραγικήν άνάμνησιν της Μαρίας Πενταγιώτισσας.

*Στά Σάλωνα σφάζουν άρνιά
Και στο Χρυσό κριάρια
Και σής Μαρίας την ποδιά
Σφάζονται παλληκάρια.*

Διηγήθηκα τόν ώραιον θρύλον εις τόν Πρίγκηπα.

— Αί ώραιαι γυναΐκες περνούν ώς καταγίδες από τόν κόσμον, είπε. Φαντασθήτε μίαν καταγίδα επάνω εις τά βουνά αύτά!

Έξεπεξέυσαμεν και έμβήκαμεν εις τó πρώτον παντοπωλείον. Αί άρχαι ήθελαν να μάς προσφέρουν τó δρεκτικόν. Ο Τρουμπετοκόϊ κουρασμένος εκάθισεν εις ένα πενιχρόν σκαμνί του παντοπωλείου, τó όποιον είχε περικλωθή από τούς περιέργους του χωριού. Εΐχαν ακούσει ότι κάποιος «πρίγκηψ» έφθασε εις τόν τόπον τους, συνειδημένοι άλλως από έπισήμους διαβάσεις. Έπέρασαν απ' εκεί βασιλείς, πρίγκηψες, σοφοί όλης της ύψηλίου.

— Πού εΐνε ο πρίγκηψ; έρωτούσαν κ' έστριμώνοντο εις την θύραν του καπηλείου.

Τότε κάποιος έφθασε βιαστικός.

— Ο πρίγκηψ εΐνε μέσα, σάς παρακαλώ.

Υπέδειξα τόν Τρουμπετοκόϊ εις τόν βιαστικόν άνθρωπον.

— Εΐμαι ο διδάσκαλος του χωριού Έρωτόκριτος και θέλω να ειπώ τó «ώς εΐ παρέστης» εις τόν πρίγκηπα εκ μέρους των συμπολιτών μου.

Έσήτησα την άδειαν από τόν Τρουμπετοκόϊ

νά του παρουσιάσω τόν διδάσκαλον, με όλον τόν φόβον της εμφανίσεως κανενός άπεράντου χειρογράφου. Ο Τρουμπετοκόϊ έσηκώθη σοβαρός και έπίσημος και έτεινε τó χέρι προς τόν διδάσκαλον. Τό μικρόν καπηλείον έγεμισεν από τó άνάστημά του. Εΐς τó μικρόν εκείνο χωριόν και υπό την στέγην ένός καπηλείου έγινε το ή πρώτη δεξίσις των σοφών ξένων. Οτι δέν έγινε εις τας Άθήνας, ότι δέν έκαμαν οί σοφοί της πρωτεύουσας, τó Πανεπιστήμιον, οί πρυτάνεις, οί γραμματείς και οί Φαρισάιοι, τó έκαμεν ο πτωχός διδάσκαλος του πτωχού χωριού. Η σκηνή ήρχισε να γίνεται έπιβλητική. Ο διδάσκαλος υπήρξε ολιγόλογος, εύστοχος και χειρισθη τόν λόγον με διπλωματικήν λεπτότητα. Τό δυσεύρετον τάχι άπαντάται κάποτε εκεί που δέν τó περιμένει κανείς. Ο διδάσκαλος εύχόμενος τó «ώς εΐ παρέστης» εις τόν σοφόν ξένον, υπέμνησε την εύγνωμοσύνην της Έλλάδος προς την προστάτιδα Δύναμιν και προσέθεσε ότι τó χωριόν του εΐνε εύτυχές ύποδεχόμενον τó άνθος της Ρωσσοΰς νεόσητος. Ο Τρουμπετοκόϊ, επ' όσον ώμίλει ο πτωχός διδάσκαλος, έφαινετο ιδιαίτέρως συγκινημένος. Ηορχισα να διερωτηνύσω τούς λόγους του διδασκάλου.

— Ένόησα, πολú καλά! ειπε στρεφόμενος προς έμέ ο Τρουμπετοκόϊ. Άπορώ και ο ίδιος πώς έννοώ τόσον τά νεοελληνικά. Έσφίξε με μίαν θερμοτάτην χειραΐαν τó χέρι του διδασκάλου και ειπε τά εγκάρδια αύτά λόγια, άφού εύχαρίστησε δια την ύποδοχήν.

Δέν εΐνε ή Έλλάς ή όποία οφείλει εύγνωμοσύνην εις την Ρωσσίαν. Εδγνώμονες εΐμεθα ήμεΐς προς την μικράν, και ένδοξον Έλλάδα. Της οφείλομεν διπλοΰν χρέος, τó όποιον δέν θα λησμονήσωμεν ποτέ. Μάξ έδωκε τόν πολιτισμόν και μάξ έδωκε την θρησκείαν μας.

Οί ώραιοί λόγοι του ξένου σοφού δεν ήκούσθησαν κάτω από καμμίαν μαρμαρίνην στέγην, απ' αύτάς που φρουρούν αί γλαΰκες εις τας Άθήνας. Ηκούσθησαν μέσα εις τó καπηλείον του Χρυσού. Πάλιν καλά. Εΐς τας Άθήνας ή άτμοσφαΐρα ήτο επικίνδυνος. Την είχε κορέσει από ήλεκτρισμόν ο πατριωτικός τύπος.

Όλον τó υπέροχον πανόραμα της Έλληνικής Αρχαιότητος επέρασαν απ' εμπρός μας εις όλίγας ήμέρας. Ο Τρουμπετοκόϊ δέν ήμπορούσε να κρύψη την εύτυχίαν του, οδηγών τó εύγενές και φιλελεύθερον άγγημα, τó όποιον εξέπεμπον

πρός την Έλλάδα τά Ρωσσοικά πανεπιστήμια. Οί Δεσφοί με τó τρομερόν μεγαλείον των Φαιδριάδων πετρών, με τά μαντικά νερά της Κασταλίας κυλιόμενα από τόν θεόκτιστον βράχον, με την περίτρομον φύσιν ολοτρόγυρα, κατοικητήριον αλώνιον θεών και πνευμάτων, ύψώθησαν έξαφνα ως θεϊον όραμα εμπρός μας. Όλη ή τρισπόστατος άρμονία της άρχαίας ζωής — ο ναός, τó θέατρον, τó στάδιον — άνεδίδετο από τά σιωπηλά μάρμαρα, τά καλύπτοντα την γήν, τά ζώντα, ως μία αλωνία γιγαντώδης άνθησις, υπό την φρίκην της άτμοσφαΐρας.

— Ηθελα νάκούσω τόν κεραυνόν του Διός επάνω εις αύτόν τόν τόπον, ειπεν ο Τρουμπετοκόϊ.

Και έπεριπατήσαμεν πολλήν ώραν σιωπηλοί.

Ηλθεν έπειτα τó γαλήνιον όραμα, ή παραδεισία φύσις, τά ήμερα, τά γλυκοκοιμισμένα εις λυρικόν ύπνον έρείπια της Όλυμπίας. Ειδύλλια πλανώμενα επάνω εις τούς πρασίνους λόφους, ως φύσημα φλογέρας, επιθαλάμια ύψωόμενα εις τόν άέρα με πτερά κορυδαλοΰ, λουσμένα εις τά νερά του Άλφειού και του Κλαδέου, ή γή σκεπασμένη με φιλήματα, ως άνθη, ο θάνατος ώραιος, λευκός, μαρμαρίνος, άνθοστολισμένος, ως ύπνος Πραξιτελείου Έρμού.

Έπειτα ή Κόρινθος, νεκρά ή άφνειός Κόρινθος, τά πένθημα, τά μελαγχολικά έρείπια, ή στυγνή σιωπή, άπλωμένη εις την ξηράν γήν, ως μεταμέλεια όργίων, ο θάνατος ο βαρύς, μία βρύσις νοσταλγική, θρηνοΰσα τόν αλώνιον θρήνον ένός μακρυνού θρύλου. Και έπειτα αί ζοφεραι Μυκήναι, απολιθώσις τιτάνιοι, σκεπασμένα από την προϊστορικην σιωπήν, ως πάχη. Τά βάραθρα των πολυχρούσων τάφων αναδίδουν μίαν βοήν ως γογγυσμός όργίων ή θρήνων, άχώρταγα στόματα, ζητούντα την άρπαγμένην λείαν των, πεινώντα να καταπίωσιν άλλην μίαν φοράν τούς στυγερούς έναγκαλισμούς της Κλυταιμνήστρας. Μεγάλα, μαύρα στέφανα περνούν επάνω από τόν αυχηρόν τόπον και ή ήχώ μιάς μακρυνής βροντής, ταράσσει τόν άέρα, με την μαντικήν φωνήν της Κασάνδρας. . . Και έπειτα τά άνάτορα της Τίρυνθος, έρείπια κατοικημένα από γιγαντώδεις σκιάς, όπου τó χόρτον καλύπτει με πενθίμους τάπητας τας σιωπηλάς αΐθουσας, τούς έρήμους γυναικωνίτας, τó σκονισμένον μάρμαρον των λουτρών, και όπου τó σκότος ζή μόνον, έμφυχον εις τας ύπογειούς κρύπτας.

Ανάτορα, θέατρα, ναοί, στάδια γλαφυρότητες μαρμάρων και άπειλαι κυκλωπέων πε-

τρών, όλη ή ζωή ή συντετριμμένη και άνίκητος, κάτω από τά χαμόγελα του ουρανού, μέσα εις τούς πρασίνους έναγκαλισμούς της νέας χλωρίδος, μέσα εις τó μέγα, τó πνευματικόν φώς, ο θάνατος ένδεδυμένος πορφύραν, επέρασαν απ' εμπρός μας τας όλίγους αύτας ήμέρας. Ο σοφός, ο όποιος βαδίζει τώρα τόν άσφοδελόν λειμώνα, με μίαν σωκρατικήν γαλήνην, θα φέρη μαζί του την άνάμνησιν του μεγάλου όράματος, τó όποιον του έδωκεν ή Έλλάς.

Δέν ήξεύρω διατί. Άλλά μου εΐνε άδύνατον νάναπολήσω τόν ώραιον αύτόν περίπατον δια μέσου των Έλληνικών αίωνων, χωρίς να ιδώ παρα τó πλευρόν μου τόν γιγαντώσωμον σοφόν, με τó παιδικόν πρόσωπον και τó φωτεινόν βλέμμα, κατοικητήριον μιάς άπλής, γαλήνιας, έλληνικής ψυχής. Ο ένθουσιασμός είχε δώσει εις τόν ώριμον και βαρύν άνδρα την άλικήν εφηβου. Και εν μέσω της ξανθής της φιλοσόφου νεότητος την όποιαν ώδήγει αναρχικώμενος βοννά, διασκελίζων μάρμαρα, διατρέχων άποστάσεις, πρώτος με την ανατολήν του φωτός και τελευταίος με την δύσιν της ήμέρας, ώμοιάζεν ως άδελφός και ήτο πατέρας. Αύτός είχε θρέψει με την έλληνικήν άμφοσίαν όλην εκείνην την νεότητα και είχεν άνυψώσει την βαθείαν θρησκευτικότητά της ρωσσοΰς ψυχής εις μίαν λατρείαν έλληνικήν, ή όποία έκαμε έντύπωσιν. Διότι δέν υπήρξεν ένας από τούς υπερεκατόν εκείνους ξανθοΰς νέους, ο όποιος υπελείφη, ολιγόωρησεν, αδιαφόρησεν ή εκουράσθη εις τόν ώραιον αύτόν περίπατον δια μέσου της Έλληνικής άρχαιότητος. Όλη ή νεότης αύτή, ή όποία εκρέμετο από τά χείλη του και τά νεύματά του, ήτο μία νεότης σοφή, ήτο ως μία σχολή άρχαίου φιλοσόφου υπό τó Έλληνικόν ύπαιθρον.

— Βλέπετε αύτούς τούς νέους, μου ειπε μίαν ήμέραν, με στοργήν συγκινητικήν. Αντιπροσωπεύονται εδώ όλοι αί φυλαι και όλοι αί τάξεις της Ρωσσίας. Παρα τόν υιον του τιτλούχου και του εκατομυριούχου βαδίζει ο υιός του χειρωνακτος και του άπελευθέρου. Ητον ένα όνειρον δι' έμέ ή άδελφωσις αύτή, μία άδελφωσις άφάνταστος δια την Ρωσσίαν, επί των πόπων όπου γεννήθη ή Έλευθερία. Και τó θαύμα αύτό δέν οφείλεται εις έμέ, οφείλεται εις τó έλληνικόν δαιμόνιον.

Και δέν έπαυσε ούτε στιγμήν να σταλάζη την θεϊαν ουσίαν της έλληνικής ωραιότητος εις τας

ψυχὰς τῶν νέων αὐτῶν, εἴτε διδάσκων, εἴτε δι-
λῶν, εἴτε σιωπῶν ἀκόμη, ἐκεῖ ὅπου ὁ λόγος εἶνε
κατώτερος τῆς σιωπῆς. Ἡ φρενίτις τοῦ ἑλλη-
νοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἡ ὁποία ἐξεργάγη τὴν ἀλη-
σμόνητον ἐκείνην ἡμέραν, ὅπου οἱ ξανθοὶ προ-
σκυνηταί, λουσθέντες εἰς τὰ νερά τοῦ Ἀλφειοῦ,
ἤλθαν νὰ παρακαθήσονται εἰς ἓνα ἀδελφικὸν συμ-
πόσιον, ἐπὶ τῆς πρασίνης Ἀλτεως, ἡ φρενίτις
ἐκείνη ἡ ὁποία ἐξεργάγη ὅταν ὁ Ἕλληνας ἀμφι-
τρώων, ὁ κ. Καββαδίας, εἰς μίαν εὐτυχή ἔμπνευ-
σιν προσηγόρευσε «Πανέλληνας» ὅλους ἐκείνους
τοὺς περιπαθεῖς προσκυνητάς, ἦτο ὡς ἓνας ὕμνος
πρὸς τὸ ὑπέροχον ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ ἐξό-
χου παιδαγωγοῦ, τοῦ ἐμπνευσμένου διδασκάλου
τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Μία σπινδὴ δακρύων
ἐστάλαξε τὴν στιγμήν ἐκείνην ἀπὸ τὰ βλέφαρα
τοῦ διδασκάλου.

Ἡ Ρωσσία χάνει ἓνα μέγαν παιδαγωγόν,
μνήσαντα τὴν νέαν ρωσικὴν ψυχὴν εἰς τὰ ἑλ-
ληνικὰ ἰδεώδη, ἀνοίξαντα ἓνα δρόμον φέροντα
ἀσφαλῶς πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἡ
Ἕλλάς χάνει ἓνα μέγαν πολίτην, ἓνα πολίτην
Ἕλληνα, δικαιοῦματι τῆς ἰδίας τοῦ ψυχῆς.

— Εἶμαι Ἕλληνας πολίτης καὶ τὴν στιγμήν ποῦ
ἀποχαιρῶ τὸ ἑλληνικὸν φῶς, αἰσθάνομαι ὅτι
ἀποχαιρῶ τὴν πατρίδα μου,

Μοῦ εἶπε σφιγγῶν μου τὸ χεῖρ, μὲ μίαν θερ-
μὴν, σπασμαδικὴν κίνησιν ἐπάνω εἰς τὸ κατά-
στρωμα τοῦ πλοίου. Ὅλοι οἱ νέοι ἐκεῖνοι, οἱ

συσσωρευμένοι ἐπὶ τοῦ ἀναχωροῦντος πλοίου,
ὡς νὰ ἐμάντευσαν τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου,
ἐξεργάγησαν εἰς μίαν ἀτελεύτητον ἐπισημῆσαν,
ἡ ὁποία μὲ ἠκολούθησε ἀποχαιρῶντα τὸ εὐ-
γενὲς νεανικὸν ἄγλημα. Ἡ χειραψία αὐτῆ τοῦ
σοφοῦ ἦτο γραμμῆς νὰ ἦνε ἡ τελευταία. Εἰς
μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀργότερα, ἐπαναλαμβάνων
τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν ἑλληνικὴν ξε-
νίαν, προσέθετε μὲ ἑλληνικὰ γράμματα τὴν λέ-
ξιν: «ἐνθουσιασμένοι». Ἐκτοτε ἡμέραι δοκι-
μασιῶν ἐπῆλθον διὰ τὴν ρωσικὴν πατρίδα. Τὸ
ὄνομα τοῦ Τρουμπετσκόι ἠκούσθη ἐν μέσῳ τῶν
πικρῶν ἡμερῶν, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῶν εὐγε-
νεστέρων ἰδανικῶν καὶ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς
νεότητος. Οἱ ἀγῶνες αὐτοῖ, ἀγῶνες ψυχῆς καὶ
πνεύματος, κατέβαλον ἐπὶ τέλος τὸν σοφόν.
Ἐπεσε μαχόμενος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος.

Μὲ μίαν Σοκρατικὴν γαλήνην προεῖπε τὸν
θάνατόν του εἰς τοὺς μαθητάς του. Τὸν φαν-
τάζομαι θωπεύοντα τοὺς βοστρύχους τοῦ Ρώσ-
σου Φαίδωνος εἰς τὴν μελαγχολικὴν αὐτὴν
στιγμὴν.

— Αὔριον θὰ τὰ κόψης τὰ ὠραῖα αὐτὰ
μαλλιά.

Ἐὰν ὁ Φαίδων τῆς ρωσικῆς νεότητος δὲν
κόψη, εἰς ἔνδειξιν τοῦ μεγάλου πένθους, τὴν
ξανθὴν του κόμην ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ φιλοσό-
φου, ἡ νέα ρωσικὴ ψυχὴ δὲν θὰ λησμονήσῃ
ποτέ τὸν διδάσκαλον ὁ ὁποῖος ὠδήγησεν αὐτὴν
πρὸς τὸ μέγα λευκὸν φῶς.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ Β' ΑΝΑ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

ΚΩΣ — ΔΙΔΥΜΟΙ

Τὰ πλοῖα ἀπάραντα περὶ τὴν ἑνὴν ὥραν τῆς
Πέμπτης (14ης Ἀπριλίου) διηρθύνθησαν
Β. Α. πρὸς τὴν νῆσον Κῶ, ὅπου, κατὰ τὸ
πρόγραμμα, θὰ ἀπεβιβάζομεθα πρὸς ἐπίσκε-
ψιν τοῦ ἀνασκαφέντος Ἀσκληπιείου. Ἡ ἀπό-
στασις τῶν 180 θαλ. μιλίων, ἡ χωρῖξοσα
ἡμᾶς τῆς μικρᾶς ἐκείνης νήσου, ἡ μέλλουσα νὰ
διαπλευσθῆ, κατὰ τὴν ταχύτητα τῶν πλοίων
μας, ἐντὸς εἰκοσι περίπου ὥρων, μᾶς κατετρό-
μαζε, πνέοντος μάλιστα καὶ Β. Α. σφοδροῦ
ἀνέμου οὗχ ἦτιον τὸ trajet αὐτό, τὸ πολλαχῶς
ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων νησίδων διακοπτό-
μενον, δὲν μᾶς ἠνώχλησεν ὅσον ἐφανταζόμεθα.
Ἐξαιρέσει ἐλαχίστων ἀσθενικῶν, πάντες οἱ λοι-

ποὶ μέχρι τῆς ἐπομένης ἑσπέρας — διότι καὶ
τὴν ἐπομένην ὁλόκληρον ἐπλέομεν, καθυστερη-
σάντων τῶν πλοίων ὡς ἐκ τοῦ ἀνέμου, — διήλ-
θομεν τὰς ὥρας τοῦ πλοῦ ἐν εὐεξία καὶ εὐθυμῇ
περισσῇ. Περὶ μεσημβρίαν πλέοντες μεταξὺ Ῥό-
δου καὶ Ἀστυπалаίας, τὸ ἔτερον τῶν πλοίων,
ἡ Ἀντιγόνη, λαβὼν ἀνατολικωτέραν διεύθυν-
σιν ἐξηφανίσθη. Ἡμεῖς ἐξακολουθήσαντες τὴν
πρὸς τὴν Κῶ διεύθυνσιν, ἐφθάσαμεν ἐκεῖ
περὶ τὴν ἑνὴν ἑσπερινήν. Ἡ ἀνησυχία μας διὰ
τὸ ἐξαφανισθὲν πλοῖον δὲν ἦτο μεγάλη, διότι
ταχέως ἠννοήσαμεν ὅτι ὁ κ. Dörpfeld, προβλέ-
πων ὅτι, ὡς ἐκ τῆς ἐπελευθέρου καθυστερήσεως, θὰ
ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν κατὰ τὴν ἡμέ-

Ἡ Πλάτανος τοῦ Ἰπποκράτους ἐν Κῶ.

ραν ἐκείνην τὰς ἀρχαιότητας τῆς νήσου, διέ-
ταξε τὴν ἀλλαγὴν διεύθυνσιν τοῦ πλοίου. Καὶ
ὄντως, τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἀφικθείσης τῆς
Ἀντιγόνης, ἐμάθομεν ὅτι προσήγγισαν εἰς
τὴν ἀρχαίαν Κνίδον καὶ ἐπισκέφθησαν τὰ πε-
ριεργότατα αὐτῆς ἐρεῖλια, τῶν ὁποίων ἡ ἀνα-
σκαφή, εἰάν ποτε ἐνεργηθῆ, θὰ ἔχη σπουδαῖα
ἐξαγόμενα, διότι ἡ ἀρχαία πόλις εἶνε ἐρημω-
νῦν καὶ δὲν ὑπέσθη τὰς τῶν νεωτέρων χρόνων
καταστροφάς. — Οἱ ἐπιβαίνοντες τοῦ πλοίου
«Μαργαρίτας» ἀφικθέντες, ὡς εἶπομεν, περὶ
δεῖλην εἰς τὴν Κῶ, ἀπεβιβάσθημεν πάπαντα εἰς
τὸν λιμένα πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀξιοθεάτων τῆς
μικρᾶς πόλεως. Εἶχε προηγηθῆ ἡμῶν ὁ ἐν
Ἰέννη ἀθηγητὴς κ. Herzog, ὁ ἀπὸ ἐτῶν πολ-
λάκις ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον ὡς διεξαγωγῶν
τὰς ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ ἀνασκαφάς, ὅπως προ-
παρασκευάσῃ τὰ τῆς ἐξόδου ἡμῶν, στερομέ-
νων τῶν πλείστον διαβατηρίων! Τὸν εὖρομεν
ὄμως εἰς τὴν προκυμαίαν περιχαρῆ διότι ὁ
καϊμακάμης τῷ ἀνεκοίνωσεν ὅτι, κατὰ τηλε-
γραφικὴν τοῦ Σουλτάνου διαταγὴν, ἡ ἐξοδος
ἡμῶν θὰ ἀφίετο ἐλευθέρως. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο
καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τουρκικοὺς λιμένας εἰς
οὓς προσήγγισαμεν, ἀπῆλλάγημεν δὲ οὕτω
τοῦ λοιποῦ πασῶν τῶν βασιανιστικῶν διατυ-
πώσεων αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν προσέγγι-
σιν τουρκικοῦ ἐδάφους. Κατὰ πρότασιν τοῦ

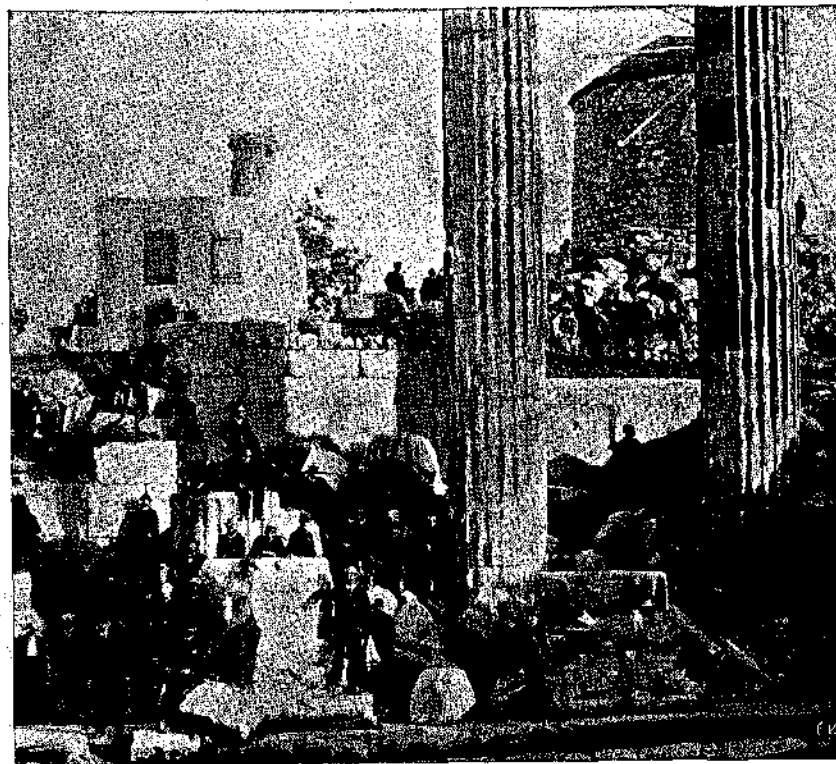
κ. Herzog μετέβημεν πάντες εἰς
ἐπίσκεψιν τοῦ καϊμακάμη, ὅπως
προσφέρωμεν αὐτῷ τὰ σέβη καὶ
τὰς εὐχαριστίας μας. Ἡ ἐπίσκεψις
ἐκείνη εἶχε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον
διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ τουρκικὰ
ἔθιμα. Ὁ καϊμακάμης, γέρον πω-
γωνοφόρος, μὲ μέλαιναν περιβο-
λὴν, ἐκάθητο πρὸ τοῦ γραφείου του
χαιρετῶν ὑποκλινόμενος τοὺς προσ-
ερχομένους, οἵτινες ἐλάμβανον θέ-
σιν ἐπὶ ἔδρων κατὰ σειρὰν τεταγ-
μένων, ὡς ἐν σχολείῳ, ἀπέναντι
τούτου, ὅστις ἀγνοῶν πᾶσαν εὐρω-
παϊκὴν γλῶσσαν ἀναγκαιῶς ἤρκετο
εἰς χειρονομίας ἐνδεικτικὰς τῆς φι-
λοφροσύνης του. Μετὰ τὴν τοπο-
θέτησιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν καθισμάτων
ἐκάλεσε τὸν διερμηνέα αὐτοῦ, ὅστις
προσῆλθεν ὑποκλινόμενος καὶ ἐκα-
θέσθη ἐνώπιόν του. Τὸν διέταξε
τότε νὰ μᾶς διερμηνεύσῃ τὰς εὐχα-
ριστίας του ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει ἡμῶν
καὶ τὴν εὐχαριστήσιν του διὰ τὴν

τιμὴν, ἧς ἠξιώθη ἡ παρ' αὐτοῦ διοικουμένη νῆ-
σος, νὰ φιλοξενήσῃ τόσοσους ἐκ πάσης γῆς σο-
φοὺς. Ἀπηύθυνε δὲ πρὸς τὸν κ. Herzog φι-
λοφρονεστάτην προσφώνησιν διὰ τὰς καλὰς
αὐτοῦ ἀρχαιολογικὰς ἐπὶ τῆς νήσου ἐργασίας,
ὧν συνέπεια εἶνε καὶ ἡ ἐπίσκεψις ἡμῶν. Μᾶς
προσεφέρθη καφὲς καὶ σιγαρέττα καί, μετὰ τὴν
ἀνταπάντησιν τοῦ κ. Herzog, προσφωνήσαν-
τος ἑλληνιστί, ἀπῆλθον συνοδευόμενοι, χάριν
ἀσφαλείας, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν τινῶν. Ἡ πό-
λις, ἡ περιλαμβανόμενα καὶ φρούριον κτισθὲν
ὑπὸ τῶν Ἰωαννιτῶν κατὰ τὸν μεσαῖονα
(1308 — 1522) εἶνε μικρὰ καὶ ἀκανόνιστος
οὐδὲν παρέχουσα τὸ ἄξιον θέας ὑπὸ ἀρχαιο-
λογικῆν ἐποψιν, καίπερ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας
καὶ τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως περίπου κατέχουσα.
Ἐπεμεγέθη Πλάτανος, ἡ τοῦ Ἰπποκράτους
καὶ τὰ νῦν καλουμένη, εἰς τὸ κέντρον περι-
που τῆς πόλεως, εἶνε τὸ σημαντικώτερον μνη-
μεῖον τῶν ἀρχαίων χρόνων, μνημεῖον κυριολε-
κτικῶς, διότι ἀριθμεῖ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς
εἰδικῶν ἀνδρῶν, δύο χιλιάδων καὶ πλέον ἐτῶν
ζωὴν. Ὁ κορμὸς τῆς εἶνε γιγάντιος, τὸ φύλ-
λωμά της ὄμως καὶ ἡ ἔκτασις σχετικῶς μικρὰ,
ὡς ἐκ τοῦ γήρατος καὶ ἴσως καὶ τῆς στερήσεως
ἀναλόγου περιποιήσεως. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη τῆς
ἀφίξεώς μας εἰς Κῶ συνέπλετε νὰ εἶνε ἡ με-
γάλη Παρασκευὴ τῆς ἐβδομάδος τῶν Παθῶν,

εσοκλήθημεν επομένως να παραμείνωμεν εις την ακολουθίαν του επιταφίου και την έκφοραν. Ἡ πόλις ἄλλως τε, κατοικουμένη ὑπὸ 3,000 κατοίκων, τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων, ἀπήτησε τοῦτο, παρ' ἡμῶν τοῦλάχιστον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ φιλοφρονέστατος δὲ ἐπίσκοπος τῆς νήσου, ὃν ἐπεσκέφθημεν κατ' οἶκον, ὑπεσχέθη ἡμῖν νὰ διατάξῃ ἵνα ἡ έκφορὰ τελεσθῇ ταχύτερον τῆς συνήθους ὥρας ὅπως δυνηθῶμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πλοῖον καθ' ὥραν οὐχὶ λίαν προχωρημένην. Οὕτω περὶ τὴν 9ην ἐτελέσθη ἡ σεμνὴ πομπή, ἣν παρεκολούθησαν ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρώσων, πλείστοι ἐκ τοῦ πλοίου εἰς ἄλλας ἀνήκοντες ἐθνικότητας. Ἡ έκφορὰ περιελθοῦσα τὴν πόλιν, διὰ στενῶν καὶ πλακοστρωτῶν ὁδῶν, ἐν ψαλμοφθιαῖς καὶ θυμιάμασιν, εἶχε τι τὸ μυστηριώδες, τὸ προκαλοῦν τὴν εὐλαβειαν πλειότερον, ἀναμφιβόλως, ἢ αἱ πολλαπλαῖαι καὶ θεαματικαὶ τῶν ἐπιταφίων τῆς πρωτευούσης ἡμῶν. Τὴν επομένην λίαν πρωτὶ ἀφικθέντος, ὡς εἶπομεν, καὶ τοῦ ἄλλου πλοίου, ἀπεβιβάσθημεν πάντες καὶ ἐτραπήμεν περὶ τὴν πρὸς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἄγουσαν, ἡγουμένου τοῦ κ. Dörpfeld. Ἡ ὁδὸς, ἀνερχομένη ὁμαλῶς πρὸς τὸ 100 μ. ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης κείμενον Ἀσκληπιεῖον, παρέχει πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ, ἀποψιν μαγικὴν πρὸς τὴν Λέσβον καὶ τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Τὸ ἀρχαῖον Ἀσκληπιεῖον, περιώνυμον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδία χρόνου, κείμενον εἰς ἀπόστασιν μᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, καταλαμβάνει γήλοφον διηρημένον εἰς τρία ἰσόπεδα ἀλλεπάλληλα. Καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου μὲν (τετραγώνου τὸ σχῆμα) κεῖται, ἐν τῷ μέσῳ, ὁ μέγας ναός, περίτερος δωρικοῦ ρυθμοῦ, κτισθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος, καὶ περιβαλλόμενος κύκλῳ ὑπὸ στοῶν. Τοῦ ναοῦ σώζεται τὸ κρηπίδωμα μόνον καὶ ἡ βᾶσις, ἐν τῇ οἰκείᾳ τῆς ὁποίας θέσει διακρίνονται τὰ ἔχνη τοῦ βᾶθρου τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος. Πρὸς τὸ ἰσόπεδον αὐτὸ, τὸ ἀνώτατον, ἦγε κλίμαξ μαρμαρινὴ πλάτους ἑνδεκα μέτρων. Κάτωθεν ταύτης ἐκτείνεται τὸ μεσαῖον ἰσόπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται τὰ εἰρηλια δύο ναῶν, τοῦ μικροτέρου καὶ ἀρχαιότερου (περὶ τὸ 400 π. Χ. ἀνεγερθέντος) τῶν εἰς τὸν Ἀσκληπιῶνα καὶ ἑτέρου τινός, περιπτέρου, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα πιθανῶς ἀνήκοντος. Εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων ναῶν ἔκειτο ὁ μέγας βωμός, ὁ τὸ σχῆμα παρεμφερῆς τῷ τῆς Περγᾶμον. Ἐπὶ τοῦ κατωτάτου ἰσοπέδου δὲν ὑπῆρχον ἱερὰ οἰκοδομήματα, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ εὐρεία πλατεῖα (90 μ. μήκους καὶ 40 πλάτους)

ἢ περιβαλλομένη κύκλῳ ὑπὸ στοῶν, ἐχρησίμευεν ὡς θεραπευτικὸς χῶρος διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ ἱερὸν ἀσθενεῖς, καθύστερον ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ τὸ ἱερὸν φρέαρ. Διότι τὰ γενόμενα ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν ἀσθενῶν, τὰ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν «τῶν λαμάτων» γνωστὰ ἡμῖν γενόμενα, συνέβαινον πάντως καὶ ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ τῆς Κῶ. Τὰ σπουδαιότερα εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, ἐν οἷς καὶ θαύμασι μαρμαρινῆ κεφαλῆ, μετεφέρθησαν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσεῖον, τὰ ἥτινος δὲ λόγου ἄξια παρέμειναν ἐν τινὶ ἐπὶ τόπου ἀνιδρυθέντι μικρῷ μουσεῖῳ. Ὁ κ. Herzog ἠρμήνευσεν ἐπὶ δώρον τὰ εἰρηλια, μεθ' ὃ ἀπήλθομεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπεβιβάσθημεν τῶν πλοίων ἀποκομίζοντες τερπνοτάτας ἐκ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐντυπώσεις.

Περὶ τὴν δευτέραν μ. μ. ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας (Σάββατον) ἀφίχθημεν εἰς τὴν πλησιέστεραν διὰ τοὺς Διδύμους μικρασιατικὴν ἀκτὴν. Ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Διδύμοις ἡ ἀπόστασις, ἦν περὶ διηνύσαμεν, εἶνε περίπου ὀκτὼ σταδίων. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἶχον ταχθῆ ἀνὰ ἀραιὰ διαστήματα ἔφιπποι χωροφύλακες, χάριν ἀσφαλείας, διότι, ὡς μᾶς εἶπον οἱ κάτοικοι, οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζονται λησταί. Τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων «Διδύμων» καταλαμβάνει νῦν ἡ γραφικὴ κομόπολις «Γέροντας» ἢ κατοικουμένη ὑπὸ ἀγροῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ὑποδοχὴ επομένως, ἦς παρὰ τῶν κατοίκων τούτων ἐτύχομεν, ἡμεῖς ἰδίως οἱ Ἕλληνες, ἦτο ἀκραϊφῶς πατριωτικὴ καὶ ἐνθουσιώδης. Μᾶς περιέμενε πρεσβεία ἐκ προδρόμων ἔξωθεν τοῦ χωρίου καὶ συνώδευσεν ἡμᾶς, μετὰ βραχειαν προσφώνησιν, εἰς ἣν ἀπήτησε καταλλήλως ὁ κ. Πρῦτανις, ἐν πομπῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἐπίσης περιέμενεν ἡμᾶς ἐκεῖ ὁ ἀπὸ ἐτῶν τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Πριήνης διενεργῶν καθηγητῆς κ. Wiegand, ὅστις ἀνέλαβεν ἤδη, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ σκαφῆς, τὴν κολοσσαίαν ἐπιχειρήσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐν Διδύμοις περιώνυμου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπληροφορήθημεν δὲ τότε παρ' αὐτοῦ ὅτι ἡ μελετωμένη τὴν ἐπιούσαν εἰς Πριήνην μετάβασις ἡμῶν ἔδει νὰ ἐγκαταλειφθῇ, διότι, ὡς ἐκ τῶν πλημυρῶν τοῦ χειμῶνος, ἅπας ὁ ἀρχαιολογικὸς ἐκεῖ χῶρος ἦτο ἀπροσπέλαστος. Ἠκούσαμεν μετὰ λύπης, ὡς ἦν ἐπόμενον, τὴν εἰδησιν ταύτην, διότι ἡ ἐπισκεψὶς τῆς ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως, τῆς ρυμοτομημένης εἰς παράλληλα τετράγωνα, ὡς αἱ νέαι πόλεις, καὶ σωζούσης ἔτι πλείστας κατοικίας αὐτῆς, ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει, θὰ ἦτο λίαν διδακτικὴ. Ἐπορευθῆμεν ἀκολουθῶντες πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κομοπόλεως καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ γραφικωτάτου ἀνεμομύλου, ἐκτισμένου ἐπὶ ὑψώματος ἀποτελουμένου ἐκ τῶν εἰρηλιῶν τοῦ ναοῦ. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τῆς σημερινῆς ἀπόψεως τοῦ ἱεροῦ χώρου εἶνε καταπληκτικὴ! Δὲν φαντάζεται τις εὐκόλως τοιοῦτον κολοσσαῖον ὄγκον εἰρηλιῶν, ποῦ μὲν ὑψωμέναν εἰς λόφους καὶ ποῦ χαϊνόντων, ὡς ἐξ ἐκρήξεως πυριτιδαποθήκης. Ὁ ναός, οὐτινος σώζονται τρεῖς ὑπερύψηλοι στυλοὶ (19 μέτρων!), ὧν ὁ εἰς ἔτι ἀκατέργαστος εἶχεν ἕκασιν 108 μ. μήκους καὶ 49 πλάτους! ἦτο δὲ ρυθμοῦ ἰωνικοῦ καὶ δίπτερος, εἶχε δηλ. διπλὴν περὶ τὸν σηκὸν στοῶν ἐκ 10×24 κίονων. Ὁ παμμέγιστος αὐτὸς ναός, ὁ ἐπὶ κρηπίδωματος ὕψους 7 ἀναβαθμίδων ἰδρυμένος, ἦρχισην οἰκοδομούμενος κατὰ τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βᾶσει σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Παιωνίου τοῦ Ἐφεσίου καὶ Δάφνιδος τοῦ ἐκ Μιλήτου. Γενεαὶ πολλαὶ εἰργάσθησαν εἰς τὸ ἀπέραντον κτίριον καὶ μέχρι δὲ

Ὁ Ναὸς τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος.

τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Καλλιγούλα γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ἡ ἀνεγερσις ἐξηκολούθει, ἵνα μείνη καὶ... μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀτελείωτος, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀκατεργάστων σπονδύλων καὶ τοῦ κατὰ χῶρον ἱσταμένου ἐπίσης ἀκατεργάστου κίονος. Ὁ σηκὸς ἦτο ὑπαιθρος ἐν τῷ μέσῳ, ἔχων κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος αὐτοῦ ἔστεγασμένον διαμέρισμα «τὸν οἶκον» ἐν ᾧ ἐλειτούργει τὸ μαντεῖον καὶ, κατὰ τὸ ὀπισθεν, τὸ «ἄδυτον» καλούμενον, ἦτοι τὸν χῶρον τὸν μὴ προσιτὸν εἰς τὸ κοινὸν ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων. Ἐν τῷ ὑπαίθρῳ σηκῷ ἐδεικνύετο καὶ τὸ «σχίσμα» τῆς γῆς τὸ ἀπὸ παλαιολιθίων χρόνων πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος συσχετισθέν. Τὸ μαντεῖον τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος ἦτο περιώνυμον ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀμιλλώμενον πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς καὶ κατ' ἀκολουθίαν πλουσιώτατον. Ὁ Κροῖσος καὶ ἄλλοι τῶν τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου βασιλέων ἐπεκαλοῦντο τὴν διαγνωστικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐπλοῦτιζον αὐτὸ διὰ δώρων ἀφθόνων. Ἄλλ' ὁ Δαρείος, ἕνεκά ξυδὸς πρὸς τοὺς Βραγχιδᾶς, κατέστρεψεν αὐτὸ ἀπαγαγὼν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κανάχου ποιηθέν λατρευτικὸν εἶδωλον, ὅπερ ὁμως ἀπεδόθη

κίας αὐτῆς, ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει, θὰ ἦτο λίαν διδακτικὴ. Ἐπορευθῆμεν ἀκολουθῶντες πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κομοπόλεως καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ γραφικωτάτου ἀνεμομύλου, ἐκτισμένου ἐπὶ ὑψώματος ἀποτελουμένου ἐκ τῶν εἰρηλιῶν τοῦ ναοῦ. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τῆς σημερινῆς ἀπόψεως τοῦ ἱεροῦ χώρου εἶνε καταπληκτικὴ! Δὲν φαντάζεται τις εὐκόλως τοιοῦτον κολοσσαῖον ὄγκον εἰρηλιῶν, ποῦ μὲν ὑψωμέναν εἰς λόφους καὶ ποῦ χαϊνόντων, ὡς ἐξ ἐκρήξεως πυριτιδαποθήκης. Ὁ ναός, οὐτινος σώζονται τρεῖς ὑπερύψηλοι στυλοὶ (19 μέτρων!), ὧν ὁ εἰς ἔτι ἀκατέργαστος εἶχεν ἕκασιν 108 μ. μήκους καὶ 49 πλάτους! ἦτο δὲ ρυθμοῦ ἰωνικοῦ καὶ δίπτερος, εἶχε δηλ. διπλὴν περὶ τὸν σηκὸν στοῶν ἐκ 10×24 κίονων. Ὁ παμμέγιστος αὐτὸς ναός, ὁ ἐπὶ κρηπίδωματος ὕψους 7 ἀναβαθμίδων ἰδρυμένος, ἦρχισην οἰκοδομούμενος κατὰ τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βᾶσει σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Παιωνίου τοῦ Ἐφεσίου καὶ Δάφνιδος τοῦ ἐκ Μιλήτου. Γενεαὶ πολλαὶ εἰργάσθησαν εἰς τὸ ἀπέραντον κτίριον καὶ μέχρι δὲ

μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σελεύκου εἰς τὸ ἀνακτῆσαν τὴν παλαιὰν ἀκμὴν τοῦ ἱερῶν. Ἐπὶ Ῥωμαίων ἐγένετο κέντρον ἀγῶνων καὶ ἐορτῶν, πλῆθος δὲ ἀναθημάτων ἐκόσμηε αὐτό, καὶ πλοῦτον περιέκλειε μέγαν, προκαλέσαντα συχνὰ ἀρπαγὰς καὶ δρώσεις ὑπὸ ληστῶν καὶ πειρατῶν.

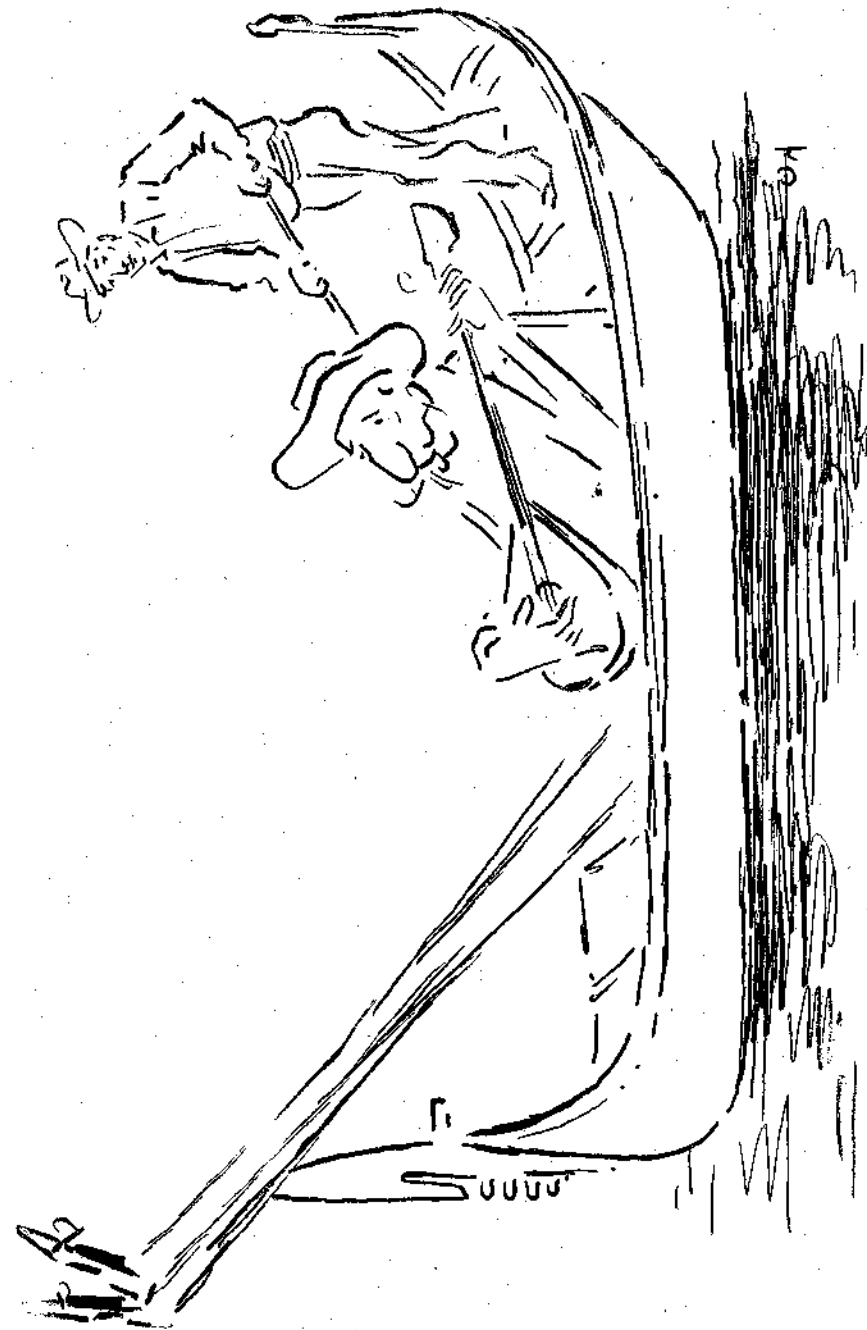
Τὸ κτίριον ἐσώζετο πιθανῶς ἐν καλῇ καταστάσει μέχρι τοῦ 16ου π. Χ. αἰῶνος, ὅποτε σεισμός κατέρριψεν αὐτὸ καὶ δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. Τὸ ἠρήμωσεν ὁ ἀνθρώπος. Οἰκοδομαὶ ἀνηγέρθησαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόνον οἱ διασωθέντες ὄρθιοι κίονες ἐδείκνυον ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὁ γίγας τεθαμμένος. Κατὰ τὸ 1859 ἀποστολὴ Ἑγγλων ἀρχαιολόγων ἀπεκάλυψε μέρος τοῦ κτιρίου, κατὰ τὸ 1895 δὲ γαλλικὴ τοιαύτη ἐπεχείρησεν εὐρυτέρας ἀνασκαφάς, κατὰ τὸν τρόπον ὅμως, ὡς βεβαίως οἱ κάτοικοι, ἤμισα ἀρμόζοντα εἰς ἐπιστήμονας διακεκριμένους, οἳ οἱ διευθύναντες τὸ ἔργον. Ἦδη ὑπὸ τὴν δεδοκιμασμένην καὶ σοφὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Wiegand οὐδεμία ἀμβροβία ὑπάρχει, ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ θὰ ἐκτελεσθῆ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἔσονται ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν καταπληκτικά. Μετὰ τὴν ἐπὶ δίωρον διαρκέσασαν ἐξέτασιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ κ. Dörpfeld, ἀπεσφύρημεν εἰς παρακείμενον οἶκημα, ὅπου ὁ κ. Wiegand προσέφερε ζῦθον καὶ ἐδέσματα ποικίλα, οἱ κάτοικοι δὲ οἶνον καὶ ἄλλα ἀναψυκτικά. Τῇ ἀπαιτήσει τῶν τελευταίων τούτων ὁ πρύτανης καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων παρέμειναν ἐν τῇ κομπούλει μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ὅπως ἐορτάσωσι μετὰ τῶν κατοίκων τὴν Ἀνάστασιν ἐν τῇ τῆς πόλεως ἐκκλησίᾳ — ἦτο γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη ἡ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἡ θυσία εἰς ἣν, χάριν τῶν κατοίκων, ὑπεβλήθη ὁ κ. πρύτανης καὶ οἱ μιμηθέντες αὐτόν, δὲν ἦτο μικρά, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μακρὸν ἀπὸ τοῦ Γέροντα εἰς τὴν παραλίαν διάστημα, τὸ δι' ἀτραποῦ τινος παρημελημένης συνδεόμενον, θὰ διήνουν τὴν νύκτα καὶ ὑπὸ θερμοκρασίαν ἤμισα

εὐάρεστον, ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν ἠκολούθησε τὸν κ. πρύτανην, ἀλλ' ἐπανῆλθε μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰ πλοῖα περὶ τὴν 7ην μ. μ. Μετὰ τὸ δεῖπνον, κατάκοποι πάντες, κατεκλίθημεν. Τὰ πλοῖα θὰ ἀπῆρον περὶ τὴν 5ην πρωϊνὴν διὰ Σάμον, εἶχομεν ἐπομένως τὸν καιρὸν ν' ἀναπαυθῶμεν ἐν ἀνέσει μέχρι τῆς πρωΐας. Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τοῖς πληρώμασι τῶν πλοίων, τῶν παραπλεύρως ἠγγυροβολημένων, αἵτινα μᾶς προετοίμασαν νυκτερινὴν τινα σκηπὴν ἐκτάκτου κωμικότητος. Οἱ εὐλαβεῖς ναυτικοὶ δὲν ἐνόησαν νὰ κοιμηθῶσι κατὰ τοιαύτην τόσῳ ἐπίσημον νύκτα, οὐδὲ νὰ παραλείψωσι τὰ ἔθιμά των χάριν. . . τῶν κοιμωμένων Φράγκων!

Ἄμα δὲ τῇ κρούσει ὑπὸ τῶν ὥρολογίων τῆς δωδεκάτης, αἴφνης καὶ ἐξ ἀπῆνης, ἀλλὰ καὶ ἀνευ προειδοποιήσεως τινός, οἱ κώδωνες τῶν ἀτμοπλοίων, αἱ σφυρίτραι τῶν μηχανῶν, αἱ ἐκσφενδονιζόμεναι ροκέτται, τὰ ἐκκενούμενα πιστόλια, τὰ σήμαντρα καὶ αἱ φωναί, ἀφύπνισαν, ἀντιναῖξαν μᾶλλον, ἐν συγχύσει καὶ τρόμῳ, τοὺς ῥέγγοντας ἐπιβάτας τῶν δύο πλοίων, καὶ . . . ἐπηκολούθησαν σκηναὶ ἀπεριγράπτου φαιδρότητος. Ἡ πρώτη, φυσικῶς, σκέψις τῶν οὕτως ἀποτόμως ἀφυπνισθέντων ἦτο ἡ πυρκαϊά! ὅσοι δὲ τούτων ἠδυνήθησαν, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, νὰ ῥύψωσιν ἔντρομον βλέμμα διὰ τῶν παραθύρων τῶν κοιτῶνων των, ἐπέισθησαν μᾶλλον ὅτι περὶ τοιοῦτου τινός πρόκειται κινδύνου, διότι τὰ πλοῖα ἐφαίνοντο ἀληθῶς καιόμενα ὑπὸ τὰ ἐρυθρὰ φῶτα τῶν πυροτεχνημάτων! Καὶ τότε ὡς εὐρίσκοντο εἰς τοὺς κοιτῶνας των πάντες, ἡμίγυμνοι καὶ ἀνυπόδυτοι, ἔσπευδον πρὸς τὸ κατάστρομα ζητοῦντες τὰ μέσα τῆς σωτηρίας. Φωναὶ καὶ κραυγαὶ εἰς παντὸς εἶδους ἰδίωμα ἠκούσθησαν ἀναμεμυγμένοι μετὰ τὰς ψαλμωδίας καὶ τὰς ἰαχὰς τῶν ναυτῶν, οἵτινες ἀργὰ ὀλίγον ἐνόησαν ὅτι ἐγένοντο, ἐξ ἀπρονοησίας, πρόξενοι τόσου τρόμου εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐπιβάτας τῶν πλοίων καὶ ἤρξαντο καταπαύοντες τὸν ἐνθουσιασμόν των, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ψαλμωδίαν των, ἥτις διήρκεσε περίπου μέχρι τῆς πρωΐας.

[Ἀκολουθεῖ]

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

μετρικής και τα άλλα άρθρα του. Το μόνον μειονέκτημα του βιβλίου του κ Παλαμά είναι η συχνή επανάληψις ονομάτων, χωρίων ή σκέψεων ξένων συγγραφέων, το όποιον μās δείχνει την μεγάλην πολυμάθειαν του ποιητού. Άλλα συγχρόνως υπό το βάρος αυτών χάνεται συχνά η ιδιική του σκέψις, ή όποια βέβαια είναι ή περισσότερον αγαπητή εις τον αναγνώστην του βιβλίου.

Εφημερίδες:

Με την υπογραφήν Περούλης έδημοσιεύθησαν εις δύο φύλλα του «Νουμά» δύο λαϊκά τραγούδια από την Κέρκυραν, άξια προσοχής. Ίδου τι γράφει μαζί με άλλα ο Τίμωνας, συνοδεύων το τελευταίον τραγούδι του Περούλη, το όποιον αναδημοσιεύομεν παρακάτω:

«Είνε χωριάτης ο Περούλης από τον Ποταμό, και τή από τον τίμον κόπο του Στο χωριό μέσα έχει ένα τσαγκαράδικο όπου δουλεύει με τέσσερους εργατες, που τον αγαπούν και τον σέβονται και τούτοι είναι οι τραγουδιστές του άρτος βγάει τα τραγούδια, τα τονίζει δίχως να ξέρει μουσική θεωρία, τα μαθαίνει στους εργατες του και τους στέρνει τις καλοκαιριάτικες νύχτες στη χώρα και στα σιμοτινά χωριά να τα ψέλνουν του κόσμου.

«Τόν είδα κ' εγώ, είναι πενηντάρης, λίγο χαμπούρης, αλλά το μάτι του λάμπει, και το μέτωπό του είναι πλατύ και καθαρίο, και άνανοήθηκα άθέλτητα τον Hans Sachs όπου ήταν

Schuhmacher, und poet dazu.

«Όσοι θα διαβάσουνε το τραγούδι αυτό θα σκεφτούνε μαζί μας ότι τέτοιο τραγούδι από άνθρωπο χωριάτη κ' άγραμμάτο είναι πραγματικά φαινόμενο που άξίζει να το καλοξετάση κανένας Ένας τρανός ποιητής, Κερκυραίος κι αυτός, όταν το διάβυσε δάκρυσε κ' ειπε: - «Είναι Γερμανική τών Σίλλερ ποίηση».

»Διαβάζοντας το τραγούδι αυτό, άθελα σκεφτόμουν τον Σκωτιέζο Burns, γιατί σε καμιά δεκαριά ποιήματά του έτσι τραγουδάει κι αυτός, με τέτοιμ φυσικότητα και χάρη»

Σ' Ε Σ Ε Ν Α

Ήθελα κύκνος να γενώ
Ν' αρωτό στο περιγιάλι
Στά μωρισμένα άνάμεσα
Δουλούδια να κρυβώ,
Και σάν διαβαίνεις να πετώ
Στην τρυφερή σου άγκάλη
Να παίρνω από τα χείλη σου
Ένα φιλι άκριβό.

Και τα φτερά ή άγάπη σου
Τ' άδύνατα να βιάση
Που ν' ανεβώ στα σύγνεφα
Στά βάθη τ' ουρανού,
Κι' άκόμα πιο ψηλότερα
Έκει που σώνει ή πλάση
Να πάγω νύβρω την πηγή
Τ' άδύνατου νερού.

Και να σ' το φέρω να το πιης
Ήδύνατη να γένης,
Βασίλισσα πετάμορφη
Όσο δέ βάζει ο νους,
Κι' έμένα δ' τάφος δε δεχτή
Μα σ' πάντα να μένης
Του κόσμου το προσοκήνμα
Σε χρόνους μακρηνούς.

Είς το «Ευπρός» ο Διαβάτης γράφων διά το άπροχώρητον εις το όποιον εύρίσκεται ή αστυνομία διά το τριπλούν κακούργημα του Πειραιώς επιλέγει ότι δέν μένει άλλη έξήγησις διά να κλεισθή πλέον ή άτυχής αυτή υπόθεσις παρά μόνον ότι «οι τρεις άρτοποιοί ήτικοκτόνησαν διά το ζήτημα της τιμής του άρτου».

Ο ΛΙΓΟΣ ΤΙΧΑ

Είς το προσεχές τεύχος θα δημοσιεύσωμεν και δεύτερον άρθρον του κ Νικολάου Χατζιδάκη υπό τον τίτλον: «Η μέση μας εκπαίδευσις».

Το πρόγραμμα του «Βασιλικού Θεάτρου» της χειμερινής περιόδου περιέχει ελληνικά έργα, δράματα και κωμωδίας με το σουβάλι. Άλλ' άς μη προορίσωμεν και έκληφθόμεν ως μεροληπτικοί.

Λέγεται ότι επιτροπή κυριών θα διοργανώση, όπως πρό όλίγων ετών, μαθήματα άρχαίας φιλολογίας Μεταξύ των όμιλητών θα ήναι και ο κ Γ. Σωτηριάδης, ένας από τους όλιγους που ήμπορουν να μεταδώσουν εις το άκροατήριον την συγκίνησιν και να μη διδάξουν γραμματικήν, όπως μερικοί μερικοί από τους καθηγητάς μας.

Οι Ιατροί συμβουλεύουν κατά προτιμήσιν εις τους άναμικούς και τους άναρρουνόντας τα στρειδία αντί το λάδι της μουρούνας

Η «Άλήθεια» της Κίρκου προτείνει την ίδρυσιν λαχείου προς φύλαξιν των άρχαιοτήτων της νήσου.

Το ύπαίθριον θέατρον της Καλιφορνίας, κτισμένον κατά το σχέδιον του θεάτρου του Διονύσου, παραλαμβάνει 8,000 θεατάς καθημένους και 12,000 όρθίους

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η ΕΠΙΡΡΩΣΙΣ των περι τα άρχαία ελληνικά γράμματι σπουδών υπό Θεοράνους Α. Κακριδή Λόγοι έναρχτήριου τή 18 Μαρτίου 1905. Άθήνα τυπογραφειον Α. Χ. Βεργανίτου οδός Οφθαλμιατρείου 5.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ή ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΣΜΟΥ υπό Μαν Θ. Χαιρέτου 1905 Πάτρα τυπογραφειον Άνδρ Β Πάσχα, σχ. 16ον 220 δρ. 2.

Είς τους αναγνώσκοντας δέν είνε άγνωστον το όνομα του κ. Χαιρέτη, εις την ψυχήν του όποιου άντανικλάται ένα από τα ωραιότερα όνειρα του Έλληνος, να ίδη την πατρίδα του μεγάλην όπως και άλλοτε. Προϊόν άτομικής γνώμης και αισθήματος ή μελέτη του κ Χαιρέτη πρέπει ν' αναγνωσθή από κάθε Έλληνα, του όποιου ή ψυχή άφέθη να δηλητηριασθή εκ της άπαισιοδοξίας, διότι από κάθε σελίδα του βιβλίου τούτου κάτι αισιόδοξον άν οχεται ως θυμίαμα προς τον Έλληνικόν ουρανόν.

BULLETIN DE CORRESPONDANCE HELLENIQUE. I-II Trentième Année-Janvier-Février 1906. Athènes imprimerie P. D. Sakellarios 1905.

Διόρθωσις:

Είς το προηγούμενον τεύχος σ. 332 στίχος 19 αντί δομηέροι να γραφή σημερινά.